

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 opracowana została przez Związek Stowarzyszeń „Dolnośląska Sieć Partnerstw LGD” w ramach projektu pt.: „Dobre praktyki krajowe, zagraniczne oraz własne dolnośląskich LGD – źródłem wiedzy i współpracy pomiędzy lokalnymi grupami działania”

RAPORT DLA LGD ORAZ LOKALNYCH INTERESARIUSZY

Lokalne Grupy Działania w działaniu...

Katalog dobrych praktyk w ramach realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju na Dolnym Śląsku ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w okresie 2014–2020

ALDONA WIKTORSKA-ŚWIĘCKA

„Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”

Institucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 –

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej

„Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020

Wrocław 2021

Copyright © 2021 by Związek Stowarzyszeń "Dolnośląska Sieć Partnerstw LGD"

ISBN: 978-83-65082-28-2

Współpraca

Inga Demianiuk - Ozga, Sylwia Mielczarek, Jolanta Wrotkowska,
Związek Stowarzyszeń "Dolnośląska Sieć Partnerstw LGD".

Projekt graficzny i skład: Ave Studio

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 opracowana została przez Związek Stowarzyszeń „Dolnośląska Sieć Partnerstw LGD” w ramach projektu pt.: „Dobre praktyki krajowe, zagraniczne oraz własne dolnośląskich LGD - źródłem wiedzy i współpracy pomiędzy lokalnymi grupami działania”.

Wrocław 2021

Spis treści

Wprowadzenie	1
Rozdział 1: Dobre praktyki LGD na Dolnym Śląsku: Czym są?	7
Rozdział 2: Dobre praktyki. Jak je rozumiemy?	17
Rozdział 3: Dobre praktyki zmieniają: Przedsiębiorczość i rynek pracy	21
Rozdział 4: Dobre praktyki zmieniają: Przeciwdziałanie zmianom klimatu	28
Rozdział 5: Dobre praktyki zmieniają: Kapitał ludzki i społeczny	33
Rozdział 6: Dobre praktyki zmieniają: Lokalna tożsamość i społeczeństwo obywatelskie	38
Rozdział 7: Dobre praktyki zmieniają: COVID_19	46
Rozdział 8: Dobre praktyki zmieniają: Inne obszary życia na Dolnym Śląsku	50
Rozdział 9: Dobre praktyki zmieniają: Dolnośląskie LGD	59
Podsumowanie: Wnioski i wyzwania dla LGD w kontekście perspektywy 2021 – 2027: Dobre praktyki zmieniają?	68
Bibliografia	76

Wprowadzenie

Wstęp

Dobre praktyki to pozytywne doświadczenia, które organizacja miała w określonej sytuacji z określonym podejściem, działaniem lub rozwiązaniem. Dobre praktyki sygnalizują, że zastosowane przez organizację podejście, zrealizowane działanie lub wdrożone rozwiązanie okazało się być dobrze dopasowane do potrzeby, jaką miało ono zaspokoić lub przyczynić się do zniwelowania lub eliminacji zdiagnozowanego problemu. Ponieważ organizacje najlepiej uczą się na własnych doświadczeniach, dobre praktyki okazują się być najlepsze, aby – bazując na nich – w przyszłości wprowadzać ulepszenia (w zakresie procedur, metod, procesów) oraz programowania kolejnych podejść, działań i rozwiązań.

Niniejsza publikacja ma na celu prezentację wartościowych praktyk, jakie zostały zidentyfikowane w związku z działaniami podejmowanymi na Dolnym Śląsku przez Lokalne Grupy Działania (LGD) w ramach wdrażania Lokalnych Strategii Rozwoju (LSR). Strategie te stanowią jeden z kluczowych filarów realizacji Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) w Polsce w okresie 2014 – 2020 w zakresie realizacji Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, jak i wsparcia rozwoju regionów w wymiarze terytorialnym. Szereg zaprezentowanych tu praktyk jest przedmiotem dumy i radości tych, którzy byli w nie zaangażowani. Co więcej, należy podkreślić, że praktyki te zaowocowały szeregiem unikatowych i cennych rozwiązań, które pozytywnie zmieniły warunki życia na obszarach wiejskich i korzystnie wpłynęły na jakość życia mieszkańców Dolnego Śląska. Dlatego warto je upowszechniać, jak i korzystać z przedstawionych tu doświadczeń. Można traktować je jako źródło wiedzy o tym, co, gdzie, kiedy i jak się wydarzyło, ale również dostrzegać w nich inspirację dla własnych projektów. Taka intencja ma wysoki walor użytkowy, szczególnie w zglobalizowanych warunkach, w których lokalne wyzwania rozwojowe mają coraz bardziej u wspólny profil i podobny charakter. Oznacza to, że „nasz” problem, coś co budzi niepokój i wymaga działań interwencyjnych w jakimś specyficznym obszarze, nie jest wyłącznie „naszym” problemem – z dużym prawdopodobieństwem niepokojące zjawisko występuje w innych, zbliżonych do naszego pod względem swej specyfiki, miejscach.

Dlatego – poprzez opracowanie katalogu dobrych praktyk – ideą jest wsparcie tych, którzy poszukują takich wartościowych i sprawdzonych podejść, działań i rozwiązań. **Katalog adresowany jest do osób i podmiotów zainteresowanych rozwojem lokalnym: zarówno tych, które bezpośrednio są zaangażowane w realizację PROW (instytucje zarządzające, inne LGD), jak i tych, którzy pośrednio wyrażają zainteresowanie poruszaną tu problematyką (przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy, działacze pozarządowi, eksperci, liderzy rozwoju lokalnego, media, partnerzy zaangażowani w realizację poszczególnych działań).** Nadzieją pozostaje, że zechcą się z nim przede wszystkim zapoznać także wszyscy ci, którzy brali udział w przedstawionych tu działaniach, ci, którym miały one służyć i którzy są i mogą być w przyszłości ich beneficjentami oraz użytkownikami, czyli mieszkańcy dolnośląskich obszarów wiejskich.

Katalog składa się z 9 części.

1 W PIERWSZEJ wyjaśniamy, czym według nas są dobre praktyki LGD na Dolnym Śląsku oraz wskazujemy, jakie stawialiśmy sobie cele opracowując ich definicję. Odpowiadamy też na pytanie, co je wyróżnia i co stanowi o ich specyfice na tle innych „dobrych praktyk” wdrażanych przez organizacje innego typu i finansowanych z innych programów.

2 W ROZDZIALE DRUGIM opisujemy, jak rozumiemy dobre praktyki w odniesieniu do poszczególnych obszarów działań prowadzonych przez LGD.

38

ROZDZIAŁY 3 – 8 zawierają przegląd dolnośląskich dobrych praktyk realizowanych w ramach PROW w okresie 2014 - 2020 w następujących kategoriach:

- PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I RYNEK PRACY,
- PRZECIWDZIAŁANIE ZMIANOM KLIMATU,
- KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY,
- LOKALNA TOŻSAMOŚĆ I SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE,
- COVID_19,
- INNE OBSZARY ŻYCIA NA DOLNYM ŚLĄSKU.

Warto tu zaznaczyć, że niekiedy decyzja, w którą w kategorii wpisuje się określona praktyka, nie była jednoznaczna i prosta. Miało to bezpośredni związek z faktem, że przeprowadzone działania miały zintegrowany i horyzontalny charakter, a poszczególne obszary tematyczne łączyły się i przenikały. W takim przypadku, kwalifikując daną praktykę do jednej ze wskazanych kategorii, koncentrowaliśmy się na tych elementach, które okazały się dominujące i stanowiły charakterystyczny wyróżnik uzyskanych efektów w specyficznym obszarze. Niezależnie od powyższego wyzwania, każdorazowo, przybliżając charakterystykę opisywanej dobrej praktyki, staraliśmy się wskazać:

- CO SIĘ WYDARZYŁO, JAK SIĘ WYDARZYŁO,
- CO ZOSTAŁO OSIĄGNIĘTE,
- CO SIĘ ZMIENIŁO PO TYM, JAK OPISYWANE DZIAŁANIE ZOSTAŁO ZREALIZOWANE.

ROZDZIAŁ 9, ostatni, jest prezentacją wyników pewnego organizacyjnego zabiegu, który został dokonany po zapoznaniu się ze szczegółami zgłoszonej przez LGD praktyki: nawet jeśli miała ona rozwiązać zdiagnozowane przez LGD problemy w jednej z wyżej przywołanych kategorii, pierwszym podjętym przez nią krokiem okazywało się usprawnianie procedur wewnętrznych oraz działań związanych z zarządzaniem procesami związanymi z optymalizacją wdrażania PROW. Dlatego w tej części pokazano wybrane działania, których celem było wzmocnienie aspektów organizacyjnych, co ostatecznie pozwoliło na minimalizowanie, ograniczanie lub eliminację wyzwań lokalnych społeczności w innych, szerszych aspektach.

Istotną część publikacji stanowi również podsumowanie, w którym zawarto refleksję dotyczącą przydatności wypracowanych w ich ramach rozwiązań w nowym okresie programowania polityki spójności Unii Europejskiej na lata 2021-2027 oraz projektowanej w momencie powstawania tej publikacji Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027.

W tym miejscu warto też zauważyć, czym niniejszy katalog **NIE** jest: nie jest to enumeratywny wykaz zrealizowanych działań, nie jest to też prezentacja studiów przypadków i / lub zestawienie zrealizowanych działań, w subiektywnym odczuciu odbieranych jako ciekawe i warte pokazania opinii publicznej. Wybór zaprezentowanych tu doświadczeń został poparty pogłębioną pracą analityczną, a opisane przez nas operacje, nazwane „dobrymi praktykami”, musiały spełniać określone przez nas standardy.

Na zakończenie warto poczynić jeszcze dwa dodatkowe zastrzeżenia: wśród zgłoszonych do katalogu praktyk znalazły się rozwiązania, które przez dolnośląskie LGD wdrażane były po raz pierwszy. Często dotyczą one kwestii wewnątrz-organizacyjnych i takich, których celem jest usprawnienie procedur

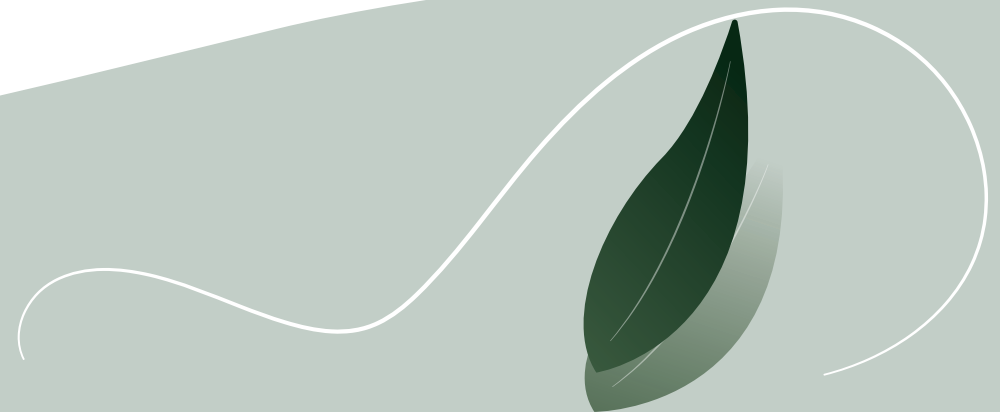
zarządczych. W takim sensie nie wpisują się wprost w unijne rozumienie dobrych praktyk w ramach realizacji PROW z wykorzystaniem podejścia LEADER. Są jednak z lokalnej perspektywy bezsprzecznie operacją, która w opinii ich autorów i osób wdrażających taki wymóg spełnia. Dodatkowo należy zaznaczyć, że katalog stanowi tylko jedno z możliwych źródeł informowania o dobrych praktykach LGD na Dolnym Śląsku – ze względu na przyjętą formułę nie było możliwe zawarcie w nim wszystkich szczegółowo prezentowanych opisów zrealizowanych działań. Komplementarne źródło wiedzy o praktykach wdrażanych przez LGD na Dolnym Śląsku są jeszcze: seria filmów (<http://dobrawidawa.pl/aktualnosci-dsp/1152-multimedialne-nagrania-dobre-praktyki>), karty opisu praktyk upublicznione na stronie Dolnośląskiej Sieci Partnerstw LGD (<http://dobrawidawa.pl/aktualnosci-dsp/1139-seminarium-tematyczne-on-line-pt-zastosowania-zintegrowanego-modelu-oceny-wplywu-polaczone-z-upowszechnianiem-dobrych-praktyk>), jak i raport z badań przeglądu dobrych praktyk (http://dobrawidawa.pl/images/11_Raport_z_badania_dobrych_praktyk.pdf).

Podsumowując warto więc wskazać, że 17 dolnośląskich LGD zgłosiło łącznie 28 operacji spełniających wymogi dobrych praktyk. Najwięcej dotyczyło kategorii: ■ KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY, kolejno popularnością cieszyły się kategoria: ■ PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I RYNEK PRACY, a następnie: ■ INNE OBSZARY ŻYCIA NA DOLNYM ŚLĄSKU oraz ■ LOKALNA TOŻSAMOŚĆ I SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE. Nieliczne operacje spełniające wymogi dobrych praktyk zgłoszonych zostało w kategoriach: ■ PRZECIWDZIAŁANIE ZMIANOM KLIMATU oraz ■ COVID_19. Ostatecznie w katalogu pokazano 18 wybranych opisów działań, które spełniają rygory sformułowanej przez nas definicji dobrych praktyk.

Wstęp

Przedstawiony zbiór jest wynikiem zainicjowanego i przeprowadzonego przez Związek Stowarzyszeń „Dolnośląska Sieć Partnerstw LGD” projektu pt.: „Dobre praktyki krajowe, zagraniczne oraz własne dolnośląskich LGD – źródłem wiedzy i współpracy pomiędzy lokalnymi grupami działania” finansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.

W jego powstanie zaangażowane były wybrane dolnośląskie LGD oraz kilka innych podmiotów, którym w tym miejscu należy podziękować za twórczą i inspirującą, chociaż niezwykle wymagającą współpracę w realizacji wspólnych działań: Związkowi Stowarzyszeń „Dolnośląska Sieć Partnerstw LGD”, a także firmom SOCJOSKOP oraz Social Media Creative Solutions, bez istotnego wkładu których katalog ten nie mógłby powstać.

Rozdział 1:

DOBRE PRAKTYKI LGD NA DOLNYM ŚLĄSKU: CZYM SĄ?

UWAGA! DEFINICJA!

Dobre praktyki dolnośląskich Lokalnych Grup Działania w ramach wdrażania Lokalnych Strategii Rozwoju rozumiane są jako trafnie i prawidłowo zaprogramowane, przetestowane oraz skutecznie wdrożone rozwiązanie i procedura, które - również w perspektywie długoterminowej i w horyzontalnym ujęciu zidentyfikowanych potrzeb oraz zastanych problemów, korzystnie wpływają (lub już wpłynęły) na pozytywną i trwałą zmianę, czyli prowadzą (lub już doprowadziły) do zaspokojenia potrzeby oraz rozwiązania problemu w sposób zrównoważony.

Dodatkowo dobre praktyki odpowiadają oczekiwanym wyzwaniom określonym w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020, wskazanym w nim celom strategicznym i wartościom, w tym respektują standardy wynikające z podejścia LEADER.

Uwzględniają też specyfikę Dolnego Śląska oraz respektują kierunki rozwoju regionalnego.

W kontekście sformułowanej przez nas definicji, dobre praktyki LGD na Dolnym Śląsku rozumiemy jako te działania, które modelowo spełniają formalne wymogi PROW, ale dodatkowo - co z perspektywy oczekiwań mieszkańców pozostaje kwestią kluczową - bezpośrednio, trafnie, adekwatnie, skutecznie i efektywnie odpowiadają na ich potrzeby.

UWAGA! PROW!

„Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 (*PROW 2014-2020*) został opracowywany na podstawie przepisów Unii Europejskiej, w szczególności rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 oraz aktów delegowanych i wykonawczych Komisji Europejskiej. Zgodnie z przepisami Unii Europejskiej, Program jest wkomponowany w całościowy system polityki rozwoju kraju, w szczególności poprzez mechanizm Umowy Partnerstwa. Umowa ta określa strategię wykorzystania środków unijnych na rzecz realizacji wspólnych dla UE celów określonych w unijnej strategii wzrostu „Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” z uwzględnieniem potrzeb rozwojowych danego państwa członkowskiego.

Celem głównym PROW 2014 – 2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich.

Program miał realizować sześć priorytetów wyznaczonych dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014 – 2020, tj.:

- Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich.
- Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych.
- Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie.
- Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa.
- Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym.
- Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich” (*PROW 2014-2020*).

Dodatkowo, zidentyfikowane przez nas dobre praktyki wpisują się w strategię rozwoju gmin, jak i uwzględniają aspekty określone w strategii rozwoju regionalnego na Dolnym Śląsku (*Strategia, 2018*). Przyczyniają się do oczekiwanej i pożądaney zmiany, a ta z kolei, korzystnie wpływa na podniesienie poziomu jakości życia na obszarach wiejskich w regionie.

UWAGA! DOBRE PRAKTYKI A ROZWÓJ REGIONALNY NA DOLNYM ŚLĄSKU

„Województwo dolnośląskie jest drugim pod względem poziomu urbanizacji województwem w Polsce. Jego sieć osadniczą tworzy 91 miast (z przewagą ośrodków małych i bardzo małych), w tym 4 na prawach powiatu (Wrocław, Legnica, Jelenia Góra oraz Wałbrzych) oraz 2 358 miejscowości wiejskich. W odniesieniu do terenów nieurbanizowanych, w województwie wskazać można 4 główne strefy struktury funkcjonalno-przestrzennej: rolną w obrębie Niziny Środkowopolskiej, leśno-rolną w obrębie Niziny Sasko-Łużyckiej i Środkowopolskiej, rolną w obrębie Przedgórze Sudetów i Niziny Środkowopolskiej i leśno-rolną w obrębie Sudetów i Przedgórze Sudeckiego” (*Strategia 2030, 2018*).

Opracowując definicję „dobrych praktyk” chcieliśmy stworzyć ujednoliczoną macierz, która pozwoli na pokazanie zintegrowania wielu różnych doświadczeń, perspektyw i rozwiązań każdorazowo mający swoją specyficzną charakterystykę dopasowaną do lokalnego kontekstu. Owo bogactwo stanowić jednak powinien pewien jednolity układ z perspektywy regionalnej. Należało zatem zrealizowane praktyki nie tylko zidentyfikować, zebrać i przedstawić jako zbiór różnych operacji, ale – i to było istotą naszych działań – zweryfikować je w kontekście pożądaney i poszukiwaney przez nas cech, które ostatecznie decydowały o tym, które rozwiązanie okazywało się czymś więcej niż wyłącznie „zrealizowaną operacją”.

Jako „dobre praktyki” ostatecznie zakwalifikowaliśmy takie, które:

- **zostały trafnie i prawidłowo zaprogramowane:** na etapie opracowania potencjalnego rozwiązania zostały zastosowane elementy ewaluacji ex-ante, w tym obowiązkowo przeprowadzona pogłębiona diagnoza sytuacji zastanej wraz z analizą potrzeb kluczowych interesariuszy, w tym przede wszystkich mieszkańców, w kontekście projektowanej pożądanej zmiany, czego wizualizacją była opracowana matryca logiczna
- **zostały przetestowane:** zanim właściwe działania w ramach interwencji zostały podjęte, zidentyfikowano inne podobne rozwiązania w ramach przeprowadzonej analizy benchmarkingowej, zweryfikowano je w kontekście przydatności dla projektowanego w ramach dobrej praktyki rozwiązania, ew. zmodyfikowano pierwotne założenia i / lub wykonano działanie pilotażowe i / lub skonsultowano je z interesariuszami
- **zostały skutecznie wdrożone do praktyki instytucjonalnej:** wdrożono zaprojektowane rozwiązanie i / lub procedurę po ew. modyfikacji na podstawie przeprowadzonego pilotażu / konsultacji, odpowiednio reagując na pojawiające się okoliczności towarzyszące procesowi
- także w perspektywie długoterminowej i w horyzontalnym ujęciu zidentyfikowanych potrzeb oraz zastanych problemów korzystnie **wpływają (lub już wpłynęły) na pozytywną i trwałą zmianę, czyli prowadzą (lub już doprowadziły) do zaspokojenia potrzeby oraz rozwiązania problemu w sposób zrównoważony:** osiągnięto zakładane cele, oddziałując na zastane (zidentyfikowane wstępnie jako niekorzystne) warunki i przekształcając je w docelowe (zidentyfikowane wstępnie jako korzystne i pożądane); dodatkowo koncentrowano się na tym, aby osiągnięta zmiana miała charakter zrównoważony, tj. gwarantowała zbilansowane proporcje pomiędzy wymogami stawianymi rozwojowi gospodarczemu, społecznemu i środowiskowemu

- **odpowiadają wyzwaniom określonym w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020:** wyzwania, cele strategiczne oraz wartości zostały sformułowane w dokumencie programowym PROW
- **respektują standardy wynikające z podejścia LEADER**
- **uwzględniają specyfikę Dolnego Śląska oraz respektują kierunki rozwoju regionalnego.**

UWAGA! PODEJŚCIE LEADER!

„Podejście LEADER powstało w odpowiedzi na niezdolność tradycyjnej, odgórnej polityki do rozwiązywania problemów trapiących liczne obszary wiejskie Europy. Akronim 'LEADER' pochodzi od francuskiego zwrotu 'Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale', co oznacza 'powiązania między działaniami na rzecz rozwoju gospodarki obszarów wiejskich'. Oryginalnym zamysłem tego podejścia było zaangażowanie energii i zasobów ludzi oraz miejscowych organizacji jako podmiotów rozwoju, a nie jego beneficjentów, by w ten sposób umożliwić im wkład w przyszły rozwój obszarów wiejskich poprzez tworzenie zależnych od obszaru partnerstw w postaci Lokalnych Grup Działania (LGD) zrzeszających podmioty publiczne, prywatne i społeczne. W chwili jej wysunięcia jako propozycja w 1990 r. przez grupę urzędników Komisji Europejskiej koncepcja LEADER polegająca na łączeniu i angażowaniu lokalnej ludności była zupełną nowością.

Wspomniane Lokalne Grupy Działania są głównym narzędziem stosowania podejścia LEADER do rozwoju obszaru poprzez bezpośrednie angażowanie lokalnych przedstawicieli w opracowywanie i realizację lokalnych strategii, podejmowanie decyzji i przydzielanie zasobów. Wartość dodana tego podejścia wiąże się ze wzmocnieniem lokalnego zaangażowania poprzez rozwój lokalnej strategii, jej realizację i przydział zasobów. (...) Podejście LEADER zostało po raz pierwszy wprowadzone jako inicjatywa wspólnotowa, tj. specjalny instrument finansowy polityki strukturalnej UE mający na celu znalezienie nowych rozwiązań konkretnych problemów trapiących całą UE” (*Podejście LEADER*).

UWAGA! ZASADY PODEJŚCIA LEADER!

- **Podejście oparte na obszarze:** oznacza formułowanie programu rozwoju na podstawie specyficznej sytuacji danego obszaru z uwzględnieniem jego silnych i słabych stron; odwołuje się do rosnącej świadomości lokalnej mieszkańców, w tym liderów lokalnych oraz do zyskujących na znaczeniu zasobów własnych w dążeniu do trwałego i zrównoważonego rozwoju. Bazuje na przekonaniu o konieczności finansowania programu ukierunkowanego na priorytety obszaru jako całości, a nie na konkretne projekty lub grupy projektów. Umożliwia lokalnemu partnerstwu współpracę w celu zidentyfikowania i działania w kontekście lokalnych atutów, wyzwań oraz możliwości, mobilizując wewnętrzny potencjał i zasoby obszaru.
- **Podejście oddolne:** wspiera partycypacyjny sposób podejmowania decyzji na szczeblu lokalnym we wszystkich aspektach dotyczących strategii lokalnego rozwoju. Poprzez animowanie i szkolenia stymulowane jest uczestnictwo przedstawicieli lokalnej wspólnoty, w tym społecznych i gospodarczych grup interesów, instytucji publicznych, a przede wszystkim samych mieszkańców we współdziałaniu w procesach lokalnego rozwoju. Bazuje na przekonaniu, że mieszkańcy danej społeczności są najlepszymi ekspertami w dziedzinie kierowania rozwojem ich terytorium, zatem to oni najlepiej będą potrafili określić ścieżkę rozwoju obszaru, która jest zgodna z ich potrzebami, oczekiwaniami, planami i marzeniami.
- **Podejście partnerskie:** wspólne zaangażowanie w Lokalnej Grupie Działania. LGD to grupa prywatnych, społecznych i publicznych podmiotów działających w formalnym partnerstwie, współpracująca w ramach opracowania i wdrażania lokalnej strategii rozwoju dla danego obszaru. Złożona z praktyków, posiadająca uprawnienia decyzyjne (osobowość prawną) oraz własny budżet, LGD jest przykładem nowego typu instytucji, która może znacząco wpłynąć na równowagę instytucjonalną

i polityczną danego obszaru. Bazuje na założeniu, że zaangażowanie w partnerstwo oznacza, że podmioty, która wcześniej samodzielnie, w ramach własnych kompetencji podejmowali działania na danym terenie, łączą swoje siły i zasoby z innymi, aby zagwarantować szybszy i lepszy efekt wspólnego wysiłku. Dotyczy to również mieszkańców, którzy wcześniej byli wyłącznie biernymi odbiorcami i ewentualnymi beneficjentami polityki, którą stanowił ktoś inny w ich imieniu. Poprzez możliwość zaangażowania w LGD mogą stać się aktywnymi partnerami, którzy kreują i decydują o rozwoju swoich obszarów.

- **Innowacja:** podejmowane przez LGD działania i realizowane operacje powinny nosić znamiona innowacji, tj. dotyczyć nowego sposobu promowania lokalnych zasobów, działań służących rozwojowi lokalnemu, być podejmowane po raz pierwszy, przynosić nowe rozwiązania, przyczynić do powstania nowego produktu, procesu, nowej formy organizacyjnej, usługi lub wpłynąć na rozwój nowego rynku. Mogą dotyczyć zarządzania, tj. stanowić element jednej z realizowanych funkcji zarządczych, np. w ramach informowania, komunikowania, upowszechniania. Bazuje na założeniu, że każda LGD powinna dążyć do wprowadzania nowych elementów i rozwiązań w zakresie rozwoju swojego terytorium.
- **Zintegrowana strategia wielosektorowa:** działania i projekty zawarte w LSR powinny być powiązane, koordynowane jako spójny i kompleksowy układ, tj. w sposób horyzontalny i przekrojowy łączyć się i przenikać. Może to dotyczyć działań prowadzonych w jednym sektorze, wszystkich działań lub grup działań albo też, co najważniejsze – powiązań pomiędzy różnymi grupami uczestników: gospodarczymi, społecznymi, kulturalnymi, ekologicznymi działającymi na danym obszarze. Bazuje na istocie podejścia LEADER, które ma na celu zbudowanie „powiązań między gospodarką wiejską a działaniami na rzecz rozwoju”. Partnerstwa i ich lokalne strategie rozwoju powinny zatem dążyć do wykorzystania powiązań między sektorami lokalnymi w celu czerpania korzyści z potencjalnych efektów dodanych.

- **Budowanie sieci:** sieć powiązań LEADER to tworzenie podstaw systemu informacji poprzez ułatwienie ich wymiany i obiegu oraz upowszechnianie lub transfer innowacji. Bazuje na założeniu, że LGD jest siecią lokalnych partnerów, która poprzez swoją strategię i działania promuje powiązania między lokalnymi podmiotami oraz innymi członkami łańcucha rozwoju, jak również, ze względu na swoją specyfikę, obejmuje sieciowanie z podobnymi podmiotami prowadzącymi na innych poziomach działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich (np. sieci regionalne, krajowe, europejskie)
- **Współpraca:** specyficznym rodzajem sieciowania jest współpraca z innymi podmiotami działającymi na poziomie lokalnym na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, ale – w odróżnieniu od sieciowania jako jednej z wyżej wymienionych zasad – dotyczy nawiązania relacji w innych regionach kraju lub innych regionach Unii Europejskiej (współpraca między regionalna, w tym międzynarodowa). Bazuje na przekonaniu, że współpraca międzyterytorialna i międzynarodowa nadaje szerszy wymiar rozwojowi lokalnemu na obszarach wiejskich. Może wykraczać poza tworzenie sieci, angażując mieszkańców i Lokalne Grupy Działania w dążenie wraz z innymi podmiotami do wspólnego zrealizowania projektu (Opracowanie własne na podstawie: *Podejście LEADER*).

UWAGA! MISJA I WIZJA ROZWOJU DOLNEGO ŚLĄSKA!

„DOLNY ŚLĄSK 2030 regionem równomiernego rozwoju – regionem bez istotnych społecznych i gospodarczych dysproporcji, regionem wewnątrznie spójnym, regionem wyrównanych rozwojowych szans, regionem przyjaznym dla mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów, turystów i kuracjuszy, atrakcyjnym miejscem do życia, pracy, nauki i rekreacji, regionem nowoczesnym z kreatywną i innowacyjną regionalną społecznością oraz rozwiniętą sferą naukową i badawczo-rozwojową, regionem konkurencyjnym w scenerii krajowej i europejskiej z Wrocławiem jako silną metropolią oraz ośrodkami regionalnymi o znaczących przewagach konkurencyjnych.

MISJA DOLNEGO ŚLĄSKA 2030: OTWARCI NA SIEBIE - OTWARCI NA ŚWIAT

Ta otwartość postrzegana jest poprzez:

- wyrównywanie szans rozwojowych,
- wzrost aktywności mieszkańców regionu,
- wieloaspektową (społeczna, gospodarcza, przestrzenna) integrację,
- partycypacyjne zarządzanie regionem” (SRWD 2030, 2018).

Rozdział 2:

DOBRE PRAKTYKI: JAK JE ROZUMIEMY?

Analizując wymogi PROW, kierunki rozwoju obszarów wiejskich wskazane w „Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030” oraz zmiany zachodzące w otoczeniu w okresie 2014 - 2020 skonfrontowaliśmy je z zapisami przyjętych do realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju wdrażanych przez dolnośląskie LGD. Na tej podstawie wyodrębniliśmy 6 kategorii:

4 PIERWSZE:

- PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I RYNEK PRACY,
- PRZECIWDZIAŁANIE ZMIANOM KLIMATU,
- KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY,
- LOKALNA TOŻSAMOŚĆ I SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

wynikają wprost z przyjętych przez LGD obszarów tematycznych w LSR, które stanowiły bezpośrednie odniesienie do sformułowanych wcześniej wytycznych (*Poradnik, 2015*).

KATEGORIA:

- COVID_19 stanowi bezpośrednią odpowiedź na wyzwania spowodowane pandemią, które wpłynęły na nowe, wcześniej nieplanowane reakcje i działania w ramach LSR.

OSTATNIĄ KATEGORIĄ są:

- INNE OBSZARY ŻYCIA NA DOLNYM ŚLĄSKU (ŻADNA Z POWYŻSZYCH).

Dotyczy uwzględnienia sytuacji, gdy zgłoszona praktyka nie wpisywała się w sposób jednoznaczny w żaden z powyżej wymienionych obszarów tematycznych lub gdy LGD miała trudności z jej jednoznacznym zakwalifikowaniem. Dodatkowo wyodrębniono kategorię: DOLNOŚLĄSKIE LGD. Zabieg ten okazał się niezbędny po zapoznaniu się ze zgłoszonymi praktykami, gdy okazało się, że dotyczą one kwestii związanych z organizacją i zarządzaniem, nie dotyczą wprost wyżej wskazanych obszarów, ale dzięki usprawnieniu procedur i rozwiązań, przyczyniają się docelowo w ich lepszym rozumieniu i działaniom na ich rzecz.

UWAGA! KATEGORIE DOBRYCH PRAKTYK!

- **PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I RYNEK PRACY:** głównym punktem odniesienia, zaangażowania i wysiłku są działania związane z aktywizacją zawodową, które **BEZPOŚREDNIO** korzystnie wpływają na lokalny rynek pracy (np. poprzez utworzenie lub utrzymanie miejsc pracy).
- **PRZECIWDZIAŁANIE ZMIANOM KLIMATU:** głównym punktem odniesienia, zaangażowania i wysiłku są działania związane z ochroną środowiska, które **BEZPOŚREDNIO** korzystnie wpływają na przeciwdziałanie zmianom klimatu.
- **KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY:** głównym punktem odniesienia, zaangażowania i wysiłku są działania związane z aktywizacją jednostek i społeczności, które **BEZPOŚREDNIO** korzystnie wpływają na wiedzę, umiejętności i kompetencje poszczególnych mieszkańców, jak i ich grup.
- **LOKALNA TOŻSAMOŚĆ I SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE:** głównym punktem odniesienia, zaangażowania i wysiłku są działania związane ze wzmacnianiem całej lokalnej społeczności, które **BEZPOŚREDNIO** korzystnie wpływają na lokalne więzi, relacje, wartości oraz ich publiczne prezentowanie i manifestowanie.

- **COVID_19:** głównym punktem odniesienia, zaangażowania i wysiłku są działania związane z przeciwdziałaniem i ochroną lokalnej społeczności przed zagrożeniem związanym z COVID_19 i **JEDNOCZESNĄ** próbą osiągnięcia celów LSR w drastycznie zmienionych uwarunkowaniach wymuszonych pandemią.
- **INNE OBSZARY ŻYCIA NA DOLNYM ŚLĄSKU (ŻADNA Z POWYŻSZYCH):** głównym punktem odniesienia, zaangażowania i wysiłku są działania związane z osiągnięciem celów LSR, których nie można wpisać do żadnej z powyższych kategorii.
- **DOLNOŚLĄSKIE LGD:** głównym punktem odniesienia, zaangażowania i wysiłku są działania związane z usprawnieniem własnych procedur zarządczych i rozwiązań organizacyjnych wdrażanych przez LGD.

Każdorazowo poprosiliśmy dolnośląskie LGD o krótki opis potrzeby i / lub sytuacji problemowej oraz zaprezentowanie celu (celów) wdrożonego rozwiązania wraz z informacją o przebiegu realizacji procesu wdrożenia (w tym wskazanie głównych zadań i działań w ramach operacji). Zapytaliśmy też o formy i rodzaj działań wdrażania LSR, które zostały wykorzystane. Dla przypomnienia warto wskazać, że LGD miały do wyboru: konkursy, granty, działania aktywizujące, operacje własne (*Poradnik, 2015*).

Dodatkową informacją były dane dotyczące budżetu związanego z wdrożeniem dobrej praktyki. Istotne było również zaprezentowanie rezultatów wdrożonych działań. Rozumieliśmy jako wyniki działań, które dają się wyliczyć i zmierzyć. Rezultaty określają dobra i usługi, które powstały w wyniku działań podjętych w ramach projektu i zostały dostarczone grupie docelowej. Zostały **BEZPOŚREDNIO** wygenerowane w wyniku skorzystania przez grupę docelową z dostarczonych produktów w ramach wdrażania praktyki, czyli np. w wyniku udzielenia wsparcia udzielonego danej osobie / grupie osób / instytucji.

LGD były dodatkowo poproszone o opis efektów wdrożonych działań. Efekty to rezultaty długofalowe, które charakteryzują oddziaływanie / wpływ. Charakteryzują zmianę, do której osiągnięcia w dłuższej perspektywie przyczynią się rezultaty bezpośrednio opisywanej praktyki.

Efekty miały **BEZPOŚREDNIO** odnosić się do celu (celów) LSR. Istotną kwestią okazał się wpływ efektów wdrożonych działań na lokalną społeczność. Wpływ to pokazanie, w jaki sposób rezultaty długofalowe zmieniły otoczenie, w jakim wdrażana była praktyka. To opis rzeczywistości według schematu **PRZED - PO** albo **BYŁO - JEST**. Ponieważ zgodnie z założeniami niniejszy katalog dobrych praktyk może stanowić inspirację do poszukiwania własnych rozwiązań, elementem opisu dobrej praktyki było też wymienienie czynników sukcesów, jak również czynników ryzyka, zagrożeń i ew. porażek.

Wreszcie, istotnym elementem było zaprezentowanie sposobu, w jaki dana praktyka respektuje kluczowe zasady podejścia LEADER. Zawężiliśmy nasze pytanie do stwierdzenia sposobu respektowania zasad: oddolnego podejścia, sieciowości i partnerstwa oraz innowacyjności.

Dodatkowo - jeśli taka sytuacja miała miejsce - LGD zostały o wskazanie sposobu respektowania zasady współpracy. Wartościową składową poszczególnych opisów praktyk jest część rekomendacyjna związana z ich możliwym wykorzystaniem zaprezentowanych doświadczeń przez inne podmioty w innych podobnych konstelacjach i uwarunkowaniach.

Rozdział 3:

DOBRE PRAKTYKI ZMIENIAJĄ: PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I RYNEK PRACY

NAZWA LGD	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania WRZOSOWA KRAINA
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	INKUBATORY PRZETWÓRSTWA LOKALNEGO
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: ■ Duże bariery wejścia na rynek dla początkujących przedsiębiorców działających w gastronomii, ■ trudne do spełnienia wymogi sanitarne, ■ wymóg posiadania kapitału w celu zainwestowania w niezbędny sprzęt. Na terenie Wrzosowej Krainy nie istnieją inne podmioty świadczące nieodpłatnie usługi wsparcia w zakresie rozwoju przedsiębiorczości. Funkcjonuje tu wiele podmiotów, które wytwarzają produkty na bazie lokalnych składników, lecz nie mają możliwości uruchomienia legalnej produkcji lub produkcji na większą skalę.
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	■ Zrównoważony rozwój gospodarczy obszaru w oparciu o wykorzystanie zasobów przyrodniczych, środowiskowych, kulturowych i społecznych. ■ Rozwój produktów i usług lokalnych z marką „Wrzosowej Krainy”. ■ Zwiększenie dostępu do odpowiedniej infrastruktury tak, by umożliwić lokalnym przedsiębiorcom stworzenie i powiększanie oferty w zakresie wypieków ciast, produkcji przetworów. Realizację celu umożliwiło utworzenie dwóch Inkubatorów Przetwórstwa Lokalnego, które miały zostać udostępnione podmiotom gospodarczym i przedsiębiorcom.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	■ Utworzenie Inkubatora Przetwórstwa Lokalnego oraz Sali Ekspozycji Piernika w Chocianowie ■ Inkubator - Piekarnia (nastawiony na wypiek chleba, ciast i ciasteczek). ■ Utworzenie Przemkowskiego Inkubatora Przetwórstwa Lokalnego (Inkubator wyposażony jest w sprzęt niezbędny do produkcji i przetwarzania produktów owocowo-warzywnych). ■ Pozyskanie odbiorców i zachęcenie ich do korzystania z nowopowstałej infrastruktury, prowadzenie szkoleń i warsztatów dla mieszkańców obszaru LGD Wrzosowa Kraina.
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	Konkurs – rezultaty wynikające z realizacji operacji zostały osiągnięte dzięki kryteriom wyboru operacji i pozytywnie wpływają na realizację dobrej praktyki.
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	Środki niezbędne do realizacji operacji w obu Inkubatorach wyniosły ponad 500 000 zł.

REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ■ Utworzenie dwóch obiektów ■ Przemkowski Inkubator Przetwórstwa Lokalnego oraz Inkubator Przetwórstwa Lokalnego w Chocianowie. ■ Wydzielenie przestrzeni na Salę Ekspozycji Piernika – miejsce na przeprowadzanie szkoleń i warsztatów dla mieszkańców z obszaru LGD Wrzosowa Kraina.
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ■ Udostępnianie w pełni wyposażonych Inkubatorów podmiotom, które będą chciały korzystać z nowopowstałej infrastruktury. ■ Utworzenie profesjonalnej sali, na której prowadzone będą warsztaty oraz szkolenia zarówno dla dzieci jak i dla lokalnej dorosłej społeczności. ■ Ułatwienie lokalnym przedsiębiorcom rozpoczęcie produkcji gastronomicznej, zachęcenie lokalnej społeczności do rozpoczęcia LEGALNEJ produkcji wyrobów, które produkują od lat, a w warunkach domowych niemożliwym byłoby spełnienie wymogów sanitarnych.
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	<ul style="list-style-type: none"> ■ Rozwój lokalnej gospodarki. ■ Zmniejszenie barier wejścia na rynek dla początkujących przedsiębiorców. ■ Zachęcenie przedsiębiorców, by zaprzestali sprzedaży produktów w szarej strefie. Inkubatory umożliwią legalną produkcję wyrobów w profesjonalnie wyposażonej kuchni, która spełnia wszystkie wymogi sanitarne. Rolą Inkubatora jest wspieranie drobnych producentów, przedsiębiorców i rolników oraz podmioty ekonomii społecznej, a zyski z wynajmu inkubatora przeznaczone docelowo będą na jego utrzymanie i rozwój.
CZYNNIKI SUKCESÓW	<ul style="list-style-type: none"> ■ Status pierwszeństwa (pierwsze takie obiekty na terenie LGD Wrzosowa Kraina, które będą świadczyć takie usługi nieodpłatnie). ■ Wsparcie lokalnych przedsiębiorców, zachęcenie do wytwarzania legalnych wyrobów spożywczych. ■ Zmniejszenie działalności szarej strefy, ■ Profesjonalnie wyposażone obiekty Inkubatorów spełniają wszystkie wymogi sanitarno-epidemiologiczne. ■ Nowopowstała sala jest jednym z niewielu na obszarze LGD Wrzosowa Kraina, gdzie można organizować szkolenia dla dużych grup zorganizowanych.
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	<ul style="list-style-type: none"> ■ Możliwość braku chętnych osób do korzystania z Inkubatora. ■ Zmieniające się przepisy sanitarno-epidemiologiczne.
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	<ul style="list-style-type: none"> ■ Z Inkubatora korzystać może każdy podmiot, który spełni wymogi sanitarne. ■ Inkubatorem kierować będzie fundacja.
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	<p>Oba nowopowstałe Inkubatory Przetwórstwa Lokalnego mają charakter innowacyjny w skali całego obszaru LGD Wrzosowa Kraina, ponieważ na tym terenie nie ma tego typu przedsięwzięcia. Inkubatory są wyposażone w wyspecjalizowane i w odpowiednie sprzęty do wypieków oraz produkcji wyrobów owocowo-warzywnych oraz spełniają wszelkie wymogi prawne i sanitarne. W Inkubatorze w Chocianowie znajduje się również Sala Ekspozycji Historii Piernika, w której można przeprowadzić szkolenia i spotkania edukacyjne.</p>
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	<p>Z analizy, jaką przeprowadziła fundacja pozyskująca środki na utworzenie Inkubatora wynika, że obiekt ten przyczynia się do poprawy sytuacji lokalnej gospodarki. Głównym celem naszej operacji jest zaspokojenie potrzeb lokalnej społeczności (producentów, rolników, ale również konsumentów, którzy jak dotąd nie mają skąd pozyskać regionalnych produktów).</p>

NAZWA LGD	Stowarzyszenie PARTNERSTWO DLA DOLINY BARYCZY
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	CERTYFIKACJA DOLINA BARYCZY POLECA
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: ■ Rozproszenie, brak wsparcia w zakresie rozwoju i promocji oferty producentów i usługodawców lokalnych, co stało się inspiracją dla stworzenia kompleksowego systemu certyfikacji producentów i usługodawców lokalnych oraz zachęcenie ich do współpracy, kooperacji, polecania się nawzajem – Dolina Baryczy Poleca.
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	Celem była identyfikacja producentów i usługodawców lokalnych oraz stworzenie wspólne zarządzanego systemu wsparcia – promocji i rozwoju ofert. Poza przyznaniem znaku, istotnym elementem systemu było budowanie wspólnoty - wzajemne poznanie ofert i polecanie się nawzajem.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	Stowarzyszenie jest koordynatorem systemu certyfikacji. Od 2008 r. identyfikuje lokalnych producentów, a od 2009 r. usługodawców w kategorii noclegi, gastronomia (potrawy na bazie produktów lokalnych), rekreacja (wypożyczalnia sprzętu, przewodnicy lokalni, oferta edukacyjna i oferta kulturalna). W 2021 r. certyfikat uzyskały 62 oferty. Dodatkowo do znaku kandyduje 8 ofert. Przez lata warunki określone dla danych kategorii zmieniały się każdorazowo we współpracy z lokalnymi producentami i usługodawcami. Udało się zbudować zaangażowaną społeczność lokalnych partnerów, zainteresowanych wspólną promocją i realną współpracą. Użytkownicy znaku DBP współtworzą w Kapitulie Znak ośmioosobowe społeczne ciało, które weryfikuje coroczne sprawozdania, przyznaje certyfikat i określa kierunki rozwoju Systemu. Obsługa systemu certyfikacji możliwa jest dzięki społecznej stronie internetowej www.dbpoleca.barycz.pl , gdzie sami producenci i usługodawcy gromadzą swoje oferty. Ich weryfikacja ofert odbywa się co najmniej raz w roku –co daje gwarancję ich aktualności. Strona jest największą bazą ofert z obszaru, co komunikowane jest również na stronach wszystkich partnerów publicznych – partnerskich gmin. Za pośrednictwem strony, w wyznaczonym czasie, można składać wnioski o przyznanie znaku lub sprawozdania z realizowanych w poprzednim roku działań. Sprawozdanie obejmuje obszar informacji o produkcie, usłudze, kontrolach, weryfikacji jakości (w tym kontaktach z klientami) oraz podejmowanych działaniach - promocja własna. Ponadto sprawozdanie obejmuje informacje o sposobie komunikowania znaku współpracy z innymi użytkownikami i administratorem – LGD. LGD wydaje co roku materiały promocyjne obejmujące ofertą wszystkich użytkowników. Każdy Użytkownik zobowiązany jest do dystrybucji tych materiałów. Ocena odbywa się wyłącznie on-line. W takim trybie podpisywane są też umowy i dokonywane są rozliczenia. Podmioty zainteresowane ubieganiem się o środki na rozwój oferty w ramach wdrażania LSR, mogą wykazać się posiadaniem znaku lub dokumentacją finansową - rachunkami za zakup certyfikowanych produktów/usług. W ramach działalności odpłatnej LGD, organizowane są tematyczne wizyty studyjne na bazie certyfikowanych ofert. Sami Użytkownicy współpracują ze sobą, polecając się nawzajem lub kupując produkty prowadzą media społecznościowe systemu oraz dzielą się doświadczeniami w ramach cyklicznych szkoleń branżowych. Posiadacze znaku DBP na dogodnych warunkach mogą wypożyczać sprzęt wystawienniczy / imprezowy (namioty, stoiska, agregat, scena) niezbędny do promocji, czy też udostępnienia oferty.
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	Środki pochodzące z opłat licencyjnych: w zakresie promocji/ modernizacji strony, projekty współpracy pomiędzy innymi LGD, operacje własne. Powiązanie z konkursami: preferencja organizatorów z przypadku ich wniosków na rozwój oferty.

BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	Opłaty licencyjne wynoszą: dla Użytkownika, za ofertę: 300zł/ rok; , dla Kandydata:150 zł (w 2020 i 2021 r. Użytkownicy znaku zwolnieni byli z opłat ze względu na Covid-19. Budżet promocji i działań to ok. 20 000 zł/rok.
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Powstanie trwałej wspólnoty i realnej współpracy, kooperacja, a nie konkurencja ponad 50 podmiotów lokalnych (w tym bilansu, usług publicznych). Internetowa, aktualna baza ofert. Wspólna dystrybucja materiałów z ofertą wszystkich podmiotów sprawia, że gdziekolwiek na obszarze turysta na nie trafi, pozyska komplet informacji o ofercie
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Rosnące zainteresowanie współpracą - kolejne oferty, podmioty. Podniesienie kompetencji cyfrowych partnerów, zmniejszenie kosztów obsługi administracyjnej (koszty osobowe, papier, czas). Udostępnienie narzędzi do monitoringu wdrażania LSR - narzędzie monitoringu ilości i wzrostu odwiedzin. Większość z partnerów nie prowadzi własnych stron i korzysta ze wspólnych materiałów promocyjnych. Znacznie wzrosło zainteresowanie produktami lokalnymi - zwiększyła się ich dostępność w lokalnych sklepach , kawiarniach, restauracjach czy na stacjach paliw. Mocno wzrosła ilość lokalnych usług turystycznych.
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	Rozproszeni i pozostawieni sami sobie producenci i usługodawcy stworzyli we współpracy z LGD trwałą wspólnotę, zasady i relacje, pozwalające im na rozwijanie samodzielności oraz obniżenie kosztów promocji.
CZYNNIKI SUKCESÓW	<ul style="list-style-type: none"> ■ Identyfikacja potrzeb i oczekiwań partnerów. ■ Otwartość i wspólnie tworzone reguły systemu - gwarantującego ciągłość, a nie tylko jednorazowe działania.
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	<ul style="list-style-type: none"> ■ Starzenia się osób - brak zastępowalności pokoleń. ■ Brak wsparcia oferty turystycznej przez podmiot publiczne w związku z Covid-19.
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	System certyfikacji i wsparcia budowany jest w oparciu o zaangażowanie lokalnych partnerów, użytkowników znaku i mieszkańców .
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	Ideą systemu współpracy jest sieciowanie, wymian informacji, współpraca.
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	Innowacyjne społecznościowe narzędzie - strona internetowa www.dbpoleca.barycz.pl , służąca do zebrania podmiotów, ich promocji, administrowania systemem. Innowacyjne podejście do powiązania z lokalnymi kryteriami wyboru i wsparcie rozwoju certyfikowanych ofert.

RESPEKTOWANIE ZASADY WSPÓŁPRACY	LGD chętnie dzieli się doświadczeniami w zakresie realizacji systemu certyfikacji, przy okazji licznych wizyt studyjnych, czy też projektów współpracy. Współgospodarzami wizyt są zawsze użytkownicy znaku.
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	Certyfikacja produktów lokalnych, budowanie wspólnej oferty regionów, jest obecnie bardzo popularna. Doświadczenia systemu Dolina Baryczy Poleca - w zakresie administrowania (społecznościowy serwis), wspierania (połączenia z premiowaniem rozwoju certyfikowanych ofert, szkolenia branżowe), promocji (wspólne wydawnictwa, dystrybucja) są możliwe do zastosowania w każdym z obszarów.

NAZWA LGD	Lokalna Grupa Działania na rzecz zrównoważonego rozwoju gmin Kąty Wrocławskie, Kobierzyce, Siechnice, Żórawina, Domaniów - LIDER A4
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	CSR LIDER.ORG
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOVEJ	<p>Diagnostując sytuację stwierdzono: Diagnostując sytuację stwierdzono: Idea społecznego zaangażowania biznesu znana jest często z zakrojonych na szeroką skalę strategii realizowanych przez korporacje, a ich efekty z lektury opastych i kolorowych raportów. W przestrzeni lokalnych grupach działania, dla których sieć współpracy społeczności, biznesu i samorządów to realnie funkcjonujący krwioobieg, idea ta wyłania się naturalnie. LGD dostrzegło szansę rozwoju nurtu społecznego zaangażowania lokalnych mikro i małych firm, przy jej wsparciu w ramach posiadanych możliwości i kompetencji. W ramach lokalnych kryteriów wyboru promowane były przedsięwzięcia biznesowe, które przewidują społeczne zaangażowanie. Stworzono portal lider-a4.org gdzie, w prosty sposób zamieszczane przez darczyńców oferty społecznego wsparcia, są widoczne i łatwo wyszukiwalne dla potrzebujących, poprzez tzw. słowa klucze. Narzędzie nie jest dedykowane wyłącznie firmom, ale każdemu, kto chciałby zaoferować lokalnie coś, co może być poszukiwane przez osobę potrzebującą. https://lider-a4.pl/wp-content/uploads/2020/05/LKW-aktualizacja-marzec-maj-2020_zatwierdzone-.pdf</p>
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	<p>Celem jest upowszechnienie idei społecznego zaangażowania wśród małych i mikro firm, a także wzmocnienie tożsamości lokalnej wśród społeczności LGD poprzez zwrócenie uwagi na potrzeby, które są w sąsiedztwie, szczególnie te, które społeczność lokalna jest w stanie zaspokoić poprzez wzajemną współpracę i wymianę. Rozwiązanie to wpisuje się w nurt idei zero waste, która promuje min. wymianę rzeczy w celu ich ponownego wykorzystania.</p>
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	<p>LGD w ramach lokalnych kryteriów wyboru wprowadziła kryterium o nazwie „Społeczny wymiar operacji / grantów”, które premiuje społecznie zaangażowane operacje w konkursach dotacyjnych. W ramach doradztwa wsparto merytorycznie firmy, które postanowiły stać się społecznie zaangażowane w trafnym rozpoznaniu lokalnych potrzeb społecznych i formułowaniu oferty pomocy. Uruchomiono także prosty w obsłudze portal, gdzie oferty są zamieszczane i wyszukiwane. Rozesłano informację o możliwości korzystania z portalu do NGO, GOPS. Dodatkowo zaplanowano kampanię promocyjną za pośrednictwem mediów społecznościowych.</p>

JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	Konkursy dotacyjne
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	Kosztem do poniesienia było przygotowanie platformy ok. 2000zł (koszt bieżący to koszt hostingu platformy ok. 100zł rocznie). Zadania związane z działaniami promocyjnymi realizowane są przez etatowych pracowników LGD, w tym doradców którzy pracują z wnioskodawcami nad budowaniem ich projektów. Pracownik LGD także akceptuje publikacje ogłoszeń po weryfikacji ich treści.
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Konkretnym rezultatem, na dzień dzisiejszy, jest ogłoszenie 14 ofert wsparcia udzielanego przez firmy w ramach ich programów społecznego zaangażowania. Są to: min. pomoc przy organizacji wydarzeń na rzecz dzieci i/lub seniorów w tym również poprzez użyczenie sprzętu. Pomoc w zagospodarowaniu przestrzeni publicznej poprzez użyczenie sprzętu wraz z operatorem. Wsparcie seniorów w życiu codziennym min. poprzez naprawy krawieckie naprawy protez, porady kosmetyczne.
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Stworzenie narzędzia (portalu wymiany informacji o społecznych lokalnych ofertach) umożliwiającego rozwój społecznego zaangażowania firm i mieszkańców, zwiększa wrażliwość i świadomość lokalną. Wspiera kształtowanie odpowiedzialnych postaw konsumenckich poprzez wzajemną społeczną wymianę usług i rzeczy.
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	Efekty długofalowe będziemy obserwować w przyszłości. Mamy nadzieję, że społeczne postawy lokalne się utrwala.
CZYNNIKI SUKCESÓW	Czynnikiem sukcesu będzie pojawianie się nowych ogłoszeń w portalu zamieszczanych przez firmy ale także osoby fizyczne i organizacje. A także obecność osób szukających ofert, co jest wskaźnikiem użyteczności tego rozwiązania, a także wzrostu poziomu społecznego zaangażowania podmiotów z naszego obszaru.
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	Ryzykiem w projekcie jest brak wystarczającej ilości ogłoszeniodawców i poszukujących w serwisie czynnikiem ograniczającym to ryzyko są działania promujące portal. Ryzykiem jest także brak dopasowania oferty do oczekiwań – ryzyko to ograniczamy poprzez wsparcie doradcze i promocję Niewystarczające opisanie oferty (brak trafnych tagów) ryzyko to minimalizowane jest poprzez pracę moderatora akceptującego ogłoszenie
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	Rozwiązanie jest oparte o rozwiązania oddolne. Zarówno zamieszczanie jak i wyszukiwanie ogłoszeń odbywa się na poziomie bezpośrednim. Moderator ze strony LGD zatwierdza ogłoszenie jedynie ze względów oczywistych. Jego treść musi być zgodna z prawem i zasadami współżycia społecznego. LGD dba również o odpowiednią promocję rozwiązania.

RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	<p>Funkcjonowanie rozwiązania oparte jest na inicjatywach oddolnych i jest ono dostępne dla wszystkich podmiotów w ramach partnerstwa działającego na rzecz całego obszaru.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY WSPÓŁPRACY	<p>Wsparcie rozwoju idei społecznego zaangażowania mikro i małych firm z obszaru LGD było organizacyjną innowacją wdrażaną w ramach LSR 2007-2014, aktualnie kontynuowaną i poszerzoną o nowe rozwiązanie w postaci portalu wymiany ogłoszeń społecznych.</p>
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	<p>Rozwiązanie wpisuje się w aktualne umacniające się uniwersalne trendy społeczne tj. <i>żyj lokalnie</i> i <i>zero waste</i> i jest możliwe do zaadaptowania na każdym obszarze.</p>

Rozdział 4:

DOBRE PRAKTYKI ZMIENIAJĄ: PRZECIWDZIAŁANIE ZMIANOM KLIMATU

NAZWA LGD	Stowarzyszenie PARTNERSTWO DLA DOLINY BARYCZY
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	PROJEKT EDUKACYJNEJ DZIAŁALNOŚCI NA RZECZ KLIMATU – KREATYWNY OBIEKT MULTIFUNKCYJNY
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: konieczność wzmocnienia oferty edukacji w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu w ośrodku edukacji pozaszkolnej Kreatywnego Obiektu Multifunkcyjnego (KOM) w Miliczu.
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	Celem była rozbudowa oferty edukacyjnej w zakresie edukacji dla klimatu, w połączeniu z wyposażeniem i modernizacją obiektu w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	Kreatywny Obiekt Multifunkcyjny mieści się w miejscu dawnej milickiej fabryki bombek. Nowocześnie zaaranżowany obiekt pełni wiele funkcji, m. in. mieści się tu unikatowa kolekcja muzeum bombek i ambasada wzornika dolnośląskiego. Obiekt od lat rozwija ofertę zajęć edukacyjnych mających formę zespołowych gier fabularnych oraz warsztatów poznawczych, kierowanych do różnych grup wiekowych. Oferta wspiera ministerialną podstawę programową i realizuje koncepcję kreatywnej edukacji. Obiekt aktywnie uczestniczy w programie „Edukacja dla Doliny Baryczy”, a jego oferta certyfikowana jest znakiem Dolina Baryczy Poleca, w kategorii usługi edukacyjne. W związku z rozwojem „Programu Edukacji dla Doliny Baryczy” i premiowaniem ofert edukacyjnych, powstał program „SOS planeta- jest rok 2050, planeta Ziemia umiera. Jest jeszcze szansa na jej uratowanie”. Sukces tego wyzwania zależy od wiedzy i zaangażowania grupy ekspertów, którymi są uczestnicy zajęć! Zostają oni świadomymi mieszkańcami jedynej ocalałej z klęski żywiołowej krainy - Doliny Baryczy. Celem ich misji jest przygotowanie kodeksu eko-zasad dla nowych mieszkańców, dotyczących odpowiedzialnej gospodarki wodnej, emisyjnej, odpadami oraz poszukiwanie źródeł energii odnawialnej. KOM skorzystał z dofinansowania na rozwój oferty - zakup urządzeń (w tym fotowoltaiki na potrzeby realizacji programu o modernizacji obiektu.
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	Konkursy na rozwój działalności Partner programu grantowego - w ramach grantów wiele szkół uczestniczy w ofercie - jakość zajęć jest monitorowana i recenzowana przez nauczycieli http://edukacja.barycz.pl/zasoby/?p=100&id_z=2486
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	Dwa projekty, dofinansowanie (PO RIM) łącznie 300 000 zł wartość projektów ponad 600 000 zł

REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Ośrodek edukacji pozaszkolnej wyposażony został w odnawialne źródła energii oraz czujniki jakości powietrza w otoczeniu obiektu. W samym obiekcie rozmieszczone zostały praktyczne informacje i wskazówki dotyczące oszczędzania wody, segregacji śmieci czy dbałości o bioróżnorodność w otoczeniu obiektu.
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Powstał program edukacyjny, który jest atrakcyjny i wysoko oceniany przez nauczycieli.
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	Rekreacyjny obiekt muzeum bombki z regionalną ofertą edukacyjną przygotował uniwersalny, atrakcyjny i aktualny tematycznie program, który wyposażony został w nowoczesne urządzenia i jest wzorem w komunikowaniu praktycznych działań na rzecz ochrony środowiska dla gości obiektu.
CZYNNIKI SUKCESÓW	Dla LGD preferencja w ramach kryteriów wyboru dla projektów rozwijając ofertę edukacyjną, z wysokim odsetkiem kosztów na bezpośrednie przeciwdziałanie zmianom klimatu, będących użytkownikami znaku Dolina Baryczy Poleca i posiadających ofertę w programie „Edukacja dla Doliny Baryczy”.
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	Ograniczenie w dostępie do oferty edukacyjnej w związku z Covid-19.
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	Działania ośrodka oraz realizowane programy wynikają z potrzeb szkół, nauczycieli, uczniów są oddolną inicjatywą wspieraną w ramach LSR.
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	Ośrodek dzieli się doświadczeniami w ramach systemu „Dolina Baryczy Poleca” oraz programu „Edukacja dla Doliny Baryczy”. Prowadzi dni otwarte, jest współorganizatorem spotkań partnerów.
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	Wszystkie realizowane zajęcia edukacyjne mają formę autorskich gier fabularnych. Oferta i działania ośrodka są innowacyjne, kreatywne i atrakcyjne dla odbiorców, co potwierdzają raporty nauczycieli umieszczone pod ofertą.
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	Ukierunkowanie lokalnych kryteriów na wybór projektów pozwalających na powstanie ofert edukacyjnych związanych z edukacją dla klimatu, które same będą modelowymi przykładami rozwiązań przyjaznych dla klimatu. Koordynacja aktywizujących oraz grantów promujących takie oferty w szkołach i wśród mieszkańców.

NAZWA LGD	Lokalna Grupa Działania PARTNERSTWO SOWIOGÓRSKIE
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	CZyste Góry Sowie
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: niezbędność działań poświęconych podnoszeniu poziomu świadomości ekologicznej . Wynikało to bezpośrednio z diagnozy, która w swoich problemach wykazywała niską dbałość o otaczającą nas przyrodę, zarówno przez mieszkańców, jak i przez osoby odwiedzające obszar. Miejsca tzw. „atrakcyjne turystycznie”, „pomniki przyrody” często były miejscami zaniedbanymi lub zaśmiecanymi wskutek nieodpowiedzialnych zachowań wynikających z braku edukacji czy szacunku do miejsc, o które powinno się dbać.
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	Z uwagi na charakter podejmowanych działań związanych z budowaniem marki turystycznej obszaru Gór Sowich nieodzownym założeniem były wskaźniki związane z edukacją przyrodniczą i klimatyczną. Zadania realizowane w formie wydarzeń czy też warsztatów, zrealizowane miały zostać w taki sposób, aby w rzeczywistości inicjowały dalsze czynności na podstawie bardzo dobrze sprecyzowanego celu, który poza charakterem edukacyjnym miał stać się „przykładem idącym od góry”.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	„Czyste Góry Sowie” były wydarzeniem łączącym w sobie wiele elementów. Podstawowym zadaniem wydarzenia była możliwość czynnego udziału mieszkańców, młodzieży i turystów w dbaniu o czystość szlaków górskich wiodących na Wielką Sowę. Uczestnicy wydarzenia wspólnie sprząkali trasy, którymi podążali z przewodnikami opowiadającymi jednocześnie o historii regionu. Finalnie wszystkie grupy spotkały się na szczycie Wielkiej Sowy, gdzie mogli wspólnie przy ciepłym posiłku wysłuchać prelekcji nt. ochrony środowiska. Za udział w wydarzeniu każdy uczestnik otrzymał również drobne upominki związane z „czystymi górami”, aby nadal po zakończeniu promować cel podjętego działania. Do organizacji wydarzenia zastali zaangażowani zarówno pracownicy biura, osoby publiczne, członkowie stowarzyszenia, jak i ich rodziny, którzy swoją postawą mają stanowić wzór do postępowania dla wszystkich obecnych i przyszłych pokoleń, dla których dbałość o środowisko powinna być ciągłym, a nie jednorazowym działaniem.
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	Podjęte działanie aktywizacyjne pn. „Czyste Góry Sowie” wymagało szerokiej promocji zarówno w Internecie, jak i podczas bezpośrednich kontaktów zapewniających szeroki odzew i liczne uczestnictwo w wydarzeniu. Partnerska współpraca członków stowarzyszenia oraz pracowników biura była działaniem wystarczającym do organizacji zadania, jednakże zapewnienia bezpieczeństwa na szlakach wymagało zatrudnienia wykwalifikowanych przewodników posiadających stosowne uprawnienia. Zadbano również o zapewnienie opiekunów dla nieletnich uczestników wydarzenia. Całość sfinansowano ze środków przeznaczonych na działania aktywizacyjne.
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	14 000,00 zł. – 100% dotacji
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Rezultatem działania była bardzo liczna grupa uczestników wydarzenia, która zrealizowała zamierzony cel, a mianowicie – posprzątanie przemierzonych szlaków. Mało mierzalnym rezultatem wydaje się być zawsze przekazana wiedza – czyli część edukacyjna wydarzenia, jednakże dla nas jako organizatorów stanowiła ona największą wartość, którą można zmierzyć w bieżącym czasie poprzez obserwację dalszych zachowań uczestników wydarzenia, jak również ich działania związane z dbałością o otaczające nas środowisko.

EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>Zainicjowanie dobrze wypromowanych działań zarówno przed ich organizacją, jak i po, przyczyniły się do powielania zachowań i tworzenia pomysłów na organizację tzw. popularnych działań cieszących się dużym powodzeniem organizacyjnym. Dzięki temu wydarzeniu powstało wiele pomysłów na inne działania realizowane w ramach strategii jako granty, czy też działania własne podmiotów z terenu LGD. Pozytywne podejście oraz odbiór takich inicjatyw zachęca coraz bardziej do kierowania podobnych wydarzeń do sprawdzonych grup docelowych i wychodzenia z nowymi formami edukacji. W ramach tych działań powstało wiele filmów szkoleniowych o różnorodnej tematyce związanej z ochroną środowiska: <i>Jak chronić przyrodę?, O niezwykle ważnej roli pszczół w ekosystemie, Ochrona przyrody dla najmłodszych i nie tylko, Ochrona lasów, Zanieczyszczenia powietrza w skali lokalnej - charakterystyka, zagrożenia, skutki środowiskowe, Zmiany klimatyczne i ich konsekwencje środowiskowe, Jak oszczędzać wodę, Gospodarka odpadami</i>. Wszystkie zostały zrealizowane w ramach warsztatów ekologicznych on-line „Sowiogórskie skarby - w obiektywie i w sieci”.</p>
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	<p>Coraz większą popularnością cieszą się zadania, co do których wprowadza się urozmaicone formy edukacji klimatycznej. Zwiększyła się również częstotliwość społecznych indywidualnych inicjatyw mających na celu dbałość o zapomniane miejsca, które niegdyś cieszyły się swoją świetnością. Coraz większa wrażliwość i wiedza społeczeństwa w temacie ogólnopojętej ochrony środowiska tworzy łańcuch działań nawet w najmniejszych miejscowościach. Staje się motorem do tworzenia nowych pomysłów, które jak się okazało nie muszą być realizowane z użyciem dużych nakładów finansowych czy też wyszukanych form. Góry Sowie zawsze piękne, a teraz czyste ... stają się rzeczywistością.</p>
CZYNNIKI SUKCESÓW	<p>Zainicjowanie działań przez podmioty i osoby działające aktywnie na terenie LGD są ważnym elementem osiągnięcia sukcesu. Dawanie dobrego przykładu jest mottem działań podejmowanych przez nasze Partnerstwo. Ważnym elementem jest również dobra organizacja i zmotywowanie potencjalnych uczestników wydarzeń do wzięcia udziału w zadaniu, które ma przynieść z góry określony cel, który na starcie ma zostać pokazany jako pozytywny rezultat. Ważnym elementem jest realizacja zamierzonego działania przez osoby wykazujące mocne zaangażowanie, które na każdym etapie będą motorem tych działań.</p>
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	<p>Charakter wydarzenia związany był z wieloma czynnikami mogącymi mieć wpływ na niepowodzenie: - małe zainteresowanie uczestników, - wycofanie się partnerów, - niesprzyjająca aura, - niedostateczne zaangażowanie osób realizujących zadanie.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	<p>W organizacji wydarzeń związanych z edukacją ważnym aspektem jest współpraca i wyjście naprzeciw oczekiwaniom społeczeństwa w sposób adekwatny do ich potrzeb. Tworząc ofertę działań aktywizacyjnych, a w efekcie zaprojektowanie w pewnym sensie dalszych pomysłów na realizację zadań w ramach oferowanych dofinansowań należy mieć na uwadze potrzeby wyływające ze środowiska.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	<p>Dobra praktyka wskazana do realizacji opierała się na pełnej współpracy członków stowarzyszenia, którzy z pełnym zaangażowaniem wykorzystali to inicjujące wydarzenie do kontynuowania celu i budowania nowych pomysłów. Ochrona środowiska i budowanie świadomości zarówno wśród mieszkańców jak i odwiedzających region turystów ma duży wpływ na rozwój regionu i jego atrakcyjności, tak więc podejmowane inicjatywy muszą być spójne i wspólnie promowane.</p>

**RESPEKTOWANIE ZASADY
INNOWACYJNOŚCI**

Trudno mówić o zasadach innowacyjności mówiąc o ochronie środowiska - wciąż poszukiwane są nowe formy edukowania, jednakże zasada ta nie ma większego wpływu na osiągnięcie celu realizowanego w ramach tego typu zadaniach.

**REKOMENDACJE W ZAKRESIE
MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA**

Współpraca, dobra organizacja, przeanalizowanie potrzeb i zachęt w tego typu działaniach, dobra promocja.

Rozdział 5:

DOBRE PRAKTYKI ZMIENIAJĄ: KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY

NAZWA LGD	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania KRAINA WZGÓRZ TRZEBNICKICH
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	"EKO FRAJDA " - AKTYWNA TURYSTYKA W CIEKAWYM MIEJSCU
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: w dobie powszechnej komputeryzacji dzieci i młodzież coraz rzadziej korzystają z rozrywek na świeżym powietrzu, zabawę kojarząc tylko i wyłącznie z cyber-światem. Projekt utworzenia Rodzinnego Parku Aktywności „EKO-FRAJDA” ma za zadanie stworzyć im alternatywę dla gier komputerowych jednocześnie zbliżając do natury.
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	Celem projektu było utworzenie ekologicznego miejsca aktywności służącej rozwojowi zarówno ruchowemu, sensorycznemu i edukacyjnemu dzieci, młodzieży i całych rodzin. Zestawy służące różnym aktywnościom wykonane są w całości z materiałów naturalnych. Realizując zadanie mamy nadzieję na stworzenie miejsca, które nie tylko będzie służyło rekreacji, ale pobudzi dzieci i młodzież do aktywnego spędzania czasu, uruchomi ich kreatywność i pokaże, iż obcowanie z naturą można pogodzić z niezłą zabawą.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	W skład „EKO-FRAJDY” weszły różne rodzaje zestawów do aktywnego spędzania czasu: - „Wodny Park” - zestaw 3 małych kół wodnych z korytami, stawidłami, zbiornikami, itp. - żuraw - podnoszący wodę ze stawu i podający ją na kolejne elementy „Wodnego Parku” - waga - do ważenia żwiru, piasku, wody, itp. - lustro malarskie do działań twórczych - trap muzyczny (w skład którego wejdą instrumenty z recyklingu) - gobelin - zabawa kreatywna (w skład którego wejdą elementy z recyklingu) - ścieżka równoważnia - zabawa ruchowa - tęczyowy deszcz - zabawa sensoryczna - mostek do wspinaczki - piramida do wspinaczki - zielona autostrada - tor do wyścigów kapsli - liczydło Wykonanie części elementów zostało powierzone stolarzowi, a część wykonana we własnym zakresie, natomiast zakup elementów do ich wykonania oraz ich realizacja stanowią będą wkład własny fundacji. Teren jaki zajmuje Rodzinny Park Aktywności uzbrojony został w 5 ławeczek czteroosobowych, 5 koszy na śmieci, tablicę informacyjną zawierającą regulamin korzystania z parku.
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	Realizacja Rodzinnego Parku Aktywności „EKO-FRAJDA” poprzez utworzenie miejsca rekreacji dla dzieci i młodzieży szkolnej, z którego korzystają również całe rodziny jest w pełni zgodna z zakresem projektu grantowego i związana jest z działaniami dobrej praktyki.
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	Wysokość otrzymanej na realizację operacji dotacji - 17 700 zł + wkład własny 3 680 zł

REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Dzięki realizacji operacji powstało na terenie naszego LGD miejsce rekreacji i aktywnego wypoczynku, z którego każdego roku korzysta ok. 2000 mieszkańców naszego powiatu i turystów odwiedzających miejscowość.
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Utworzono ekologiczne miejsce aktywności służącej rozwojowi zarówno ruchowemu, sensorycznemu i edukacyjnemu dzieci, młodzieży i całych rodzin.
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	Dzięki realizacji projektu niezagospodarowany obszar o powierzchni 300 m ² zyskał nową funkcję, korzystnie wpłynął na wizerunek miejscowości, przyczynił się do „zatrzymania” w miejscowości turystów będących tu tylko przejazdem na dłużej oraz zapewnił dzieciom i młodzieży nietuzinkowe miejsce do aktywnego spędzania czasu.
CZYNNIKI SUKCESÓW	Do sukcesu projektu Rodzinny Park Aktywności „Eko-Frajda” przyczyniła się nietypowa forma projektu będącego alternatywą dla placów zabaw, możliwość kreatywnego wykorzystania poszczególnych urządzeń oraz ich ekologiczna/recyklingowa forma zaskakująca często nadaniem zwykłym przedmiotom całkiem nowej funkcji.
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROZEŃ I EW. PORAŻEK	Naturalne materiały, z których wykonane są poszczególne urządzenia narażone są na działanie czynników atmosferycznych i wymagają systematycznej konserwacji i dokonywania bieżących napraw. Ryzykiem dla tego rodzaju projektu zatem byłby brak „opieki”. W wypadku projektu zrealizowanego na terenie naszego LGD opiekę nad projektem stale roztacza fundacja, która zrealizowała grant.
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	To pierwszy na obszarze LGD projekt w całości zakładający wykorzystanie materiałów naturalnych i recyklingowych do utworzenia edukacyjnych sensoryczno ruchowych zestawów wspierających rozwój dzieci i młodzieży szkolnej.
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	EKO FRAJDA to tylko część z dużego obszaru zagospodarowana dla potrzeb lokalnej społeczności i nie tylko. To zabytkowy młyn do którego zjeżdża co roku sporo wycieczek szkolnych i grup z innych LGD.

NAZWA LGD	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania WRZOSOWA KRAINA
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	OŚRODEK EDUKACJI REGIONALNEJ
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: na obszarze Wrzosowej Krainy brak jest ośrodka edukacyjnego , który realizowałby nieformalne działania z zakresu edukacji regionalnej. Elementy działań z zakresu edukacji regionalnej odnaleźć można w formalnych działaniach szkół czy aktywności organizacji pozarządowych czy innych instytucji. Jednak najczęściej są to działania fragmentaryczne, dotyczące obszaru jednej lub kilku gmin. W swoich założeniach planowany do utworzenia Ośrodek prowadzić ma działania edukacyjne bazujące na walorach i dziedzictwie całego obszaru Wrzosowej Krainy.

CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	<p>Głównym celem było wzmocnienie kapitału społecznego oraz zwiększenie samodzielności mieszkańców w radzeniu sobie z lokalnymi problemami i działaniami na rzecz zachowania tożsamości, jakości i integracji obszaru Lokalnej Grupy Działania Wrzosowa Kraina. Zwiększenie dostępu do atrakcyjnej oferty kulturalnej i edukacyjnej poprzez utworzenie nowego obiektu wyposażonego w niezbędne rzeczy do prowadzenia warsztatów edukacyjnych.</p>
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	<p>Wyremontowanie i wyposażenie części biura Stowarzyszenia LGD Wrzosowa Kraina w niezbędne rzeczy do realizacji operacji - W ramach remontu zakupione zostały materiały i wykonane prace związane z utworzeniem obiektu. W ramach operacji zakupione oraz zamontowane zostanie wyposażenie (stoły, szafy) oraz sprzęt nagłośnieniowy i multimedialny, który wykorzystywany będzie na potrzeby realizowanych w Ośrodku działań edukacyjnych. Pomieszczenie, które będzie przystosowywane na potrzeby działalności Ośrodka jest własnością LGD i znajduje się w siedzibie Stowarzyszenia przy ulicy Trzebnickiej 7a - 7b w Chocianowie. Wielkość pomieszczenia to 45m² (5,60m x 8,10m). 2. Utworzenie i wyposażenie Ośrodka Edukacji Regionalnej we Wrzosowej Krainie.</p>
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	<p>Forma: OW, realizacja działania wymagała skorzystania z wielu źródeł internetowych.</p>
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	<p>Środki niezbędne do realizacji operacji wyniosły 50 000,00 zł</p>
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>Wspieranie obiektów edukacyjnych 2. Utworzenie Ośrodka Edukacji Regionalnej we Wrzosowej Krainie 3. Realizacja misji Ośrodka - Ośrodek Edukacji Regionalnej w ramach swojej misji będzie edukować oraz przybliżać mieszkańcom obszaru oraz osobom z zewnątrz walory i potencjał obszaru Wrzosowej Krainy. Dotyczy to zarówno lokalnego potencjału kulturalnego, historycznego, przyrodniczego oraz kapitału ludzkiego. Przygotowane na potrzeby Ośrodka programy edukacyjne oparte będą o wymienione potencjały. Będą to więc programy edukacyjne o lokalnym potencjale kulturalnym (np. tradycje i obrzędy, legendy, tradycyjne zawody, zespoły ludowe, etc.), historycznym, przyrodniczym oraz o kapitale ludzkim (osoby o specyficznych umiejętnościach, kwalifikacjach czy doświadczeniu np. rękodzielnicy, producenci lokalni, etc.)</p>
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>Możliwość prowadzenia teoretyczno-praktycznych warsztatów edukacyjnych z zakresu ochrony środowiska, ekologii i przyrody - wspieranie Szkół Podstawowych w zakresie edukacji i podnoszenia świadomości dzieci i młodzieży z obszaru LGD Wrzosowa Kraina, prowadzenie teoretyczno-praktycznych lekcji edukacyjnych. Możliwość udostępniania Sali lokalnym nauczycielom i warsztatowcom prowadzącym zajęcia pozalekcyjne i weekendowe (np. zajęcia z robotyki, zajęcia z języka angielskiego). Z udostępniania Sali LGD nie czerpie korzyści finansowych.</p>

<p>WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ</p>	<p>Na obszarze LGD Wrzosowa Kraina powstała profesjonalnie wyposażona sala, w której prowadzone są nieodpłatne warsztaty dla dzieci. We Wrzosowej Krainie nie było jak dotąd sali, która świadczyłaby takie usługi – to miało wyraźny wpływ na powstanie tego pomysłu. Po wdrożeniu dobrej praktyki z sali skorzystało ponad 1000 dzieci ze szkół z obszaru Wrzosowej Krainy – ta liczba ciągle wzrasta. Oferta opiera się przede wszystkim na edukacji z zakresu ekologii, dziedzictwa kulturalnego naszego obszaru, pszczelarstwie. Ośrodek Edukacji Regionalnej stał się jedynym w swoim rodzaju obiektem na naszym obszarze, oprócz warsztatów sala udostępniana jest niekomercyjnie dla lokalnych nauczycieli i osób, które prowadzą pozalekcyjne zajęcia (m.in. język angielski, niemiecki, matematyka, robotyka). Nowatorski sposób prowadzenia warsztatów polega na użyciu edukacyjnych materiałów multimedialnych (prezentacje, filmy, nagrania) oraz nowoczesnej konsoli do gier i symulatora życia pszczoły (dzieci mogą przez chwilę poczuć się jak pszczoła mieszkająca w ulu!). Na pytanie: „Jak mierzona jest jakość prowadzonych zajęć”, przedstawiciele LGD bez wahania odpowiedzieli: „Wysoka jakość naszych zajęć mierzona jest w uśmiechach dzieci :)”!</p>
<p>CZYNNIKI SUKCESÓW</p>	<p>Do tej pory z darmowej oferty warsztatowej skorzystało ponad 1000 dzieci. 2. Dzięki utworzeniu Sali mogło powstać Ekomuzeum Wrzosowa Kraina, w którym prężnie rozwijana jest oferta warsztatowa. 3. Z Sali zaczęły korzystać podmioty z zewnątrz (przeprowadzanie zajęć z robotyki, prowadzenie popołudniowych lekcji angielskiego dla dzieci i młodzieży)</p>
<p>CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK</p>	<p>Utworzony Ośrodek Edukacji Regionalnej nie niesie za sobą dużego ryzyka. Popyt na warsztaty stale rośnie, LGD stara się pozyskiwać środki z innych projektów, tak by jak największa ilość warsztatów mogła być przeprowadzana nieodpłatnie. Dzięki świetnemu wyposażeniu Sali w urządzenia multimedialne i dobrej jakości połączenie internetowe – prowadzenie warsztatów możliwe jest nawet w czasie pandemii COVID-19 w formie online</p>
<p>RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA</p>	<p>Po utworzeniu Ośrodka Edukacji Regionalnej LGD nawiązało bezpośredni kontakt z wieloma placówkami szkolnymi i zaoferowało nowatorskie scenariusze warsztatów. Nawiązana współpraca owocuje do dziś. Z osobnymi podmiotami prowadzącymi pozalekcyjne lub weekendowe zajęcia LGD ustala grafik udostępniania Sali i pozwala im korzystać z obiektu w dowolnych godzinach.</p>
<p>RESPEKTOWANIE ZASADY SIECOWOŚCI I PARTNERSTWA</p>	<p>Sięciowość w projekcie opiera się na założeniu przyszłej współpracy z podmiotami prowadzącymi działalność na rzecz edukacji. Partnerstwo polegać będzie na uzgadnianiu potrzeb i wspólnego formułowania oferty edukacyjnej, która będzie odpowiadała na te potrzeby.</p>

RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI

Operacja ma charakter innowacyjny. Obecnie na obszarze Wrzosowej Krainy brak jest ośrodka edukacyjnego, który realizowałby nieformalne działania z zakresu edukacji regionalnej. Elementy działań z zakresu edukacji regionalnej odnaleźć można w formalnych działaniach szkół czy aktywności organizacji pozarządowych czy innych instytucji. Jednak najczęściej są to działania fragmentaryczne, dotyczące obszaru jednej lub kilku gmin. W swoich założeniach planowany do utworzenia Ośrodek prowadzić ma działania edukacyjne bazujące na walorach i dziedzictwie całego obszaru Wrzosowej Krainy. Aby Ośrodek mógł zacząć pełnić swoje zadania niezbędne jest wyremontowanie i wyposażenie przeznaczonych na jego aktywność pomieszczenia.

REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA

Obiekt został utworzony z myślą o prowadzeniu warsztatów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży, mimo to, posiada wiele możliwości zastosowania. LGD nie chce zamykać się na jedno działanie, w czasie gdy na Sali nie są prowadzone warsztaty ani zajęcia pozalekcyjne – sala wykorzystywana jest na potrzeby spotkań organów zarządzających Stowarzyszeniem, odbywają się tam spotkania, szkolenia i warsztaty realizowane z innych projektów (np. szkolenia kierowane do osób dorosłych).

Rozdział 6:

DOBRE PRAKTYKI ZMIENIAJĄ: LOKALNA TOŻSAMOŚĆ I SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

NAZWA LGD	Lokalna Grupa Działania na rzecz zrównoważonego rozwoju gmin Kąty Wrocławskie, Kobierzyce, Siechnice, Żórawina, Domaniów - LIDER A4
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	FESTIWAL 4 ŻYWIÓŁÓW
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Jednym z problemów stojących przed LGD był fakt niewystarczającej promocji jego obszaru, wiążący się również ze słabą rozpoznawalnością produktów lokalnych i nikłym wykorzystaniem potencjału tradycji wielokulturowości tego regionu. Do tego fakt słabego rozwoju przedsiębiorczości społecznej oraz niskiego poziomu integracji społecznej, pośrednio wynikający z wąskiego zakresu oferty aktywizacji seniorów i młodzieży, czyli generalnie niskiego poziomu aktywności lokalnej społeczności.
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	Za cel postawiono stworzenie takiej formuły prezentacji i promocji obszaru, która zachęcałaby lokalną społeczność do podejmowania działalności gospodarczej, identyfikowania się z lokalnymi „skarbmami” i ich potencjałem, a dla przyjezdnych była możliwością i szansą odkrycia, co tu drzemie. W lokalną strategię wpisano wydarzenie integrujące podmioty z różnych sektorów, eksponujące dziedzictwo obszaru związanego z historią, kulturą, gospodarką i tradycjami, tworzone przez ludzi i dla ludzi.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	Powstał Festiwal 4 Żywiotów - doroczne święto pięciu gmin, dzień w roku, kiedy wszystkiego co drzemie w nas można zasmakować, posłuchać, zobaczyć i doświadczyć. Festiwal odbywa się na terenie jednej z gmin członkowskich, każdorazowo innej i jest kwintesencją tego, co w danym roku się wydarzyło, czym żyliśmy i co nas interesowało. Idea tematu przewodniego zawsze wychodzi oddolnie, od mieszkańców. Na festiwalu prezentują się wyłącznie mieszkańcy, lokalni twórcy, artyści i organizacje z terenu LGD. Przestrzeń wydarzenia podzielona jest na trzy sektory: scenę, jarmark i aktywność typu konkursy, zawody, pokazy. Od 2013 roku odbywa się również konkurs na produkt lokalny, oceniany przez kapitułę ekspertów w poszczególnych dziedzinach, zakończony przyznaniem certyfikatów i wyróżnień produktu lokalnego, jako świadectwa najlepszej jakości. Lokalna społeczność ma okazję do spotkania i integracji, wspólnej zabawy i aktywności. W organizację zaangażowane są zarówno wszystkie gminy członkowskie (władze gmin, centra kultury i sportu, OSP), jak i mieszkańcy obszaru LGD. Miejsce mają warsztaty kulinarne, rękodzielnicze oraz aktywne atrakcje dla dzieci i młodzieży. Atmosferę zawsze umilają muzycznie lokalne zespoły, podzielone wg pory dnia i kolejności występów na grupy dziecięce, następnie folkowe dla seniorów. Przez cały dzień wystawiane są różnego rodzaju produkty lokalne, a ich twórcy są zawsze gotowi do pogawędki i udzielenia szerszych informacji o tym, co i z czego tworzą. Koła Gospodyń Wiejskich dbają o kulinarny wymiar imprezy. Podczas kolejnych edycji festiwalu wyłoniła się potrzeba merytorycznego wsparcia i pokierowania dla lokalnych twórców. Wynikiem tego powstał „Poradnik dla producentów lokalnych” obejmujący różne aspekty działalności gospodarczej, rolniczej oraz produkcji i sprzedaży produktów, jako pomoc dla naszych producentów w rozumieniu zawilości prawnych i administracyjnych wprowadzania produktu lokalnego na rynek.

JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	<p>Festiwal organizowany jest w ramach aktywizacji i kosztów bieżących. Informacje o wydarzeniu rozprzestrzeniane są poprzez dystrybucję plakatów informacyjnych, rozwieszanych we wszystkich sołectwach gmin członkowskich, prasę lokalną, stronę internetową LGD oraz strony internetowe gmin. https://lider-a4.pl/festiwal-4-zywiolow/. Poradnik został wydrukowany w nakładzie 2000 egzemplarzy i w takiej wersji dostępny jest w biurze LGD oraz urzędach gmin. Wersja elektroniczna poradnika znajduje się na stronie LGD. https://lider-a4.pl/wp-content/uploads/2019/02/PORADNIK_DLA_PRODUCENTOW-2019-l2.pdf</p>
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	<p>W danym okresie programowania odbyły się dwa festiwale w latach 2018 i 2019, w sumie jednak było już 9 edycji festiwalu. W 2018 roku przeznaczony i zrealizowany budżet na wydarzenie to kwota 60 tys. zł, natomiast w 2019, ze względu na duży wkład gminy, na której terenie odbywał się festiwal, LGD przeznaczyło 10 tys. zł. Ze względu na pandemię, w 2020 roku festiwal nie odbył się. Skład i druk poradnik to koszt 9790 zł brutto, opracowanie przez ekspertów w poszczególnych dziedzinach, to koszt 1469 zł brutto.</p>
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>Wysoka frekwencja uczestników festiwalu, przekładająca się zarówno na integrację poszczególnych grup społecznych, biorących udział w wydarzeniu, jak również zainteresowanie samym regionem i jego ofertą. Coraz więcej zainteresowanych producentów i twórców lokalnych, a także przyjezdnych i turystów z regionów ościennych. Logo produktu lokalnego pojawia się na etykietach wyróżnionych produktów (w załączeniu aktualna fotografia szparagów dostępnych w sprzedaży). Stowarzyszenia częściej i chętniej podejmują odpłatną działalność pożytku publicznego, mamy też przypadki osób fizycznych, które swą działalność okazjonalną, prezentowaną na festiwalu, przekształciły w działalność gospodarczą. Rezultatem Festiwalu jest również powstanie „Poradnika dla producentów lokalnych” obejmującego różne aspekty działalności gospodarczej, rolniczej oraz produkcji i sprzedaży produktów, jako pomoc dla naszych producentów w rozumieniu zawilości prawnych i administracyjnych wprowadzania produktu lokalnego na rynek. https://www.youtube.com/watch?v=FMqEA4Lm7n0</p>
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>Promocja obszaru i poznawanie jego potencjału, tradycji i integracja mieszkańców, prezentacja dla przyjezdnych. Zaangażowanie społeczne w organizację i udział w samym wydarzeniu. Poszerzenie wiedzy lokalnych producentów na temat możliwości, procesu i aspektów prawnych w wytwarzaniu ich produktów. Wypracowanie form koordynacji i współpracy z wewnętrznymi i zewnętrznymi instytucjami w celu wypełnienia wszelkich wymogów i standardów bezpieczeństwa przy organizacji tego typu wydarzenia (np. Sanepid). Duże zainteresowanie działalnością i ofertą LGD.</p>
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	<p>Festiwal na stałe wpisał się w wizerunek obszaru. Do tej pory nie było wydarzenia integrującego wszystkie gminy członkowskie, jedynie dożynki w poszczególnych gminach. Obecnie mamy wydarzenie, z którym identyfikują się mieszkańcy całego naszego obszaru. Następuje stopniowa integracja i współpraca pomiędzy gminami, ich organizacjami, producentami i mieszkańcami. Społeczność nabywa wiedzę o produktach lokalnych i zasobach kulturowych obszaru, na którym mieszkają, o których istnieniu nie mieli pojęcia. Poradnik natomiast jest kompendium niezbędnej wiedzy, której to wytwórcy zmuszeni byli poszukiwać w różnych miejscach i instytucjach. Obecnie wiedza ta jest dostępna w jednym miejscu.</p>

CZYNNIKI SUKCESÓW	Dostępność oferty wspierającej rozwój organizacji pozarządowych i inicjatyw oddolnych, wzrost popytu na produkty lokalne, wzrost zainteresowania lokalnymi produktami i kulturą, moda na aktywne spędzanie wolnego czasu, zaangażowanie lokalnej społeczności i lokalnych organizacji
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŹEK	Czynniki zewnętrzne, niezależne od LGD, typu: brak możliwości organizacji imprezy w plenerze, warunki pogodowe, brak środków na organizację festiwalu
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	Zarówno festiwal jak i poradnik powstały z inicjatywy Stowarzyszenia Lider A4 i społecznych grup/organizacji lokalnych, przy współpracy z partnerami LGD, a także ekspertów w poszczególnych dziedzinach. Jest odpowiedzią na zgłaszane przez mieszkańców i lokalnych producentów zapotrzebowanie na tego typu wydarzenia. Stworzony przez ludzi i dla ludzi.
RESPEKTOWANIE ZASADY SIĘCOWOŚCI I PARTNERSTWA	Działanie jest efektem współpracy gmin, partnerów i samych mieszkańców obszaru.
RESPEKTOWANIE ZASADY WSPÓŁPRACY	Według naszej wiedzy, jesteśmy jedynym LGD, które organizuje tej skali wydarzenie oparte wyłącznie na aktywności lokalnych podmiotów, a także przyczyniające się do współpracy i wymiany doświadczeń lokalnych producentów.
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	Promocja obszaru, aktywizacja lokalnej społeczności, promowanie produktów lokalnych, prezentacja twórców i artystów lokalnych.

NAZWA LGD	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania SZLAKIEM GRANITU
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	POZNAJEMY I ZACHOWUJEMY NASZE DZIEDZICTWO
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: mieszkańcy wystarczająco nie znają własnego obszaru i jego dziedzictwa historyczno – kulturowego. Mała jest też aktywność młodych osób, niewystarczające działania angażujące seniorów w życie społeczne obszaru. Dodatkowymi wyzwaniami są: - Mała integracja międzypokoleniowa. - Ograniczony czas na aktywność społeczną. - Niezadowalająca oferta, głównie instytucji kultury, dotycząca spędzania czasu wolnego przez mieszkańców. - Zróżnicowany poziom rozwoju infrastruktury kulturowo – społecznej oraz sportowej i rekreacyjnej. - Niskie zainteresowanie większości mieszkańców lokalnymi działaniami. - Brak pomysłów na wykorzystanie powstałej infrastruktury do zaspokojenia faktycznych potrzeb i oczekiwań mieszkańców obszaru.

CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	<p>Celem operacji była realizacja 9 działań z zakresu kultywowania lokalnych tradycji, obrzędów oraz dziedzictwa w których udział wzięło ponad 200 osób. Przybliżono mieszkańcom obszaru LGD historii sprzed okresu wojny, promocję kultury ludowej oraz wykorzystanie lokalnego potencjału przyrodniczo – historycznego. Ważnym celem było również wsparcie grup społecznych z tej dziedziny takich jak zespoły folklorystyczne oraz koła gospodyń wiejskich.</p>
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	<p>Główne zadanie projektu pn. „Poznajemy i zachowujemy nasze dziedzictwo” to zintegrowanie lokalnego społeczeństwa, przenikanie grup wiekowych i kultywowanie tradycji ludowych poprzez wspieranie procesu zachowania, kształtowania i przetrwania lokalnego folkloru, kultury i dziedzictwa. Ważnym aspektem prowadzonych działań była współpraca międzypokoleniowa zachęcająca dzieci i młodzież do poznania lokalnej historii i zainteresowanych ich lokalnym dziedzictwem oraz kulturą ludową. Działania obejmowały wsparcie zespołów folklorystycznych w różny sposób, zarówno rzeczowy poprzez zakup strojów jak i organizacyjny poprzez wydanie płyty, wsparcie kół gospodyń wiejskich za pomocą organizacji warsztatów kulinarnych oraz wyposażenia kuchni, odkrywanie historii obszaru sprzed II wojny światowej, w tym przetłumaczenie i wydanie książki przedwojennego mieszkańca obszaru LGD.</p>
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	<p>Zadanie grantu „Poznajemy i zachowujemy nasze dziedzictwo” wykorzystuje lokalnych zasobów przyrodniczych i historycznych, popularyzują kulturę ludową i wzmacniają potencjał zespołów folklorystycznych. Przeprowadzono liczne działania aktywizacyjne, zarówno w zakresie warsztatów kulinarnych bazujących na produktach lokalnych oraz na przekazaniu tradycji kulinarnych kuchni polskiej przywiezionej z kresów, jak i wsparcie działalności lokalnych zespołów ludowych. Operacja realizuje również zakres dotyczący wsparcia inicjatywy odkrywającej historię obszaru sprzed II wojny światowej za pomocą druku książki.</p>
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	<p>Całkowita wartość grantu 221 323,00 zł (100% dofinansowania).</p>
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>Ponad 200 osób wzięło udział w działaniach byli to seniorzy oraz osoby młode i dzieci. Zainteresowanie działaniami było duże o czym świadczą zgłoszenia udziału, niestety nie wszyscy zainteresowani mogli wziąć udział w tych zadaniach ponieważ ilość miejsc była ograniczona.</p>
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>Dzięki podjętym działaniom w ramach w/w grantu liderzy zostali pobudzeni do dalszej działalności. Widzimy, iż na świetlicach wiejskich prowadzone są działania aktywizujące społeczność lokalną. Przeprowadzone niedawno nabory grantowe cieszyły się większym zainteresowaniem, co świadczy o tym że społeczeństwo zostało pobudzone do działań nie czekają co zaoferuje im ktoś tylko „biorą sprawy w swoje ręce”.</p>

<p>WPLYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ</p>	<p>Przed realizacją grantu młodzi ludzie oraz osoby starsze w zasadzie nie brali udziału w żadnych wydarzeniach, które dotyczyły wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczych i historycznych oraz popularyzujących kulturę ludową i wzmacniającą potencjał zespołów folklorystycznych. Po tych działaniach został np. reaktywowany zespół folklorystyczny „Kostrzanie” w szeregi których wstąpiły młode osoby, ta sama sytuacja dotyczy zespołu folklorystycznego „Cicha Woda”. Natomiast osoby starsze mogły dzielić się swoją wiedzą na temat dawnej kuchni oraz robótek ręcznych. Przed realizacją grantu było mało organizacji pozarządowych zdolnych do korzystania z różnych źródeł finansowania ograniczała ich strach przed dokumentacją itp., teraz to zainteresowanie jest znacznie większe widać to głównie po ilości organizacji biorących udział w kolejnych grantach.</p>
<p>CZYNNIKI SUKCESÓW</p>	<p>Stały kontakt grantobiorców z pracownikami biura LGD, którzy koordynowali zadania. Chęć lokalnych liderów do pobudzenie społeczeństwa w swoich miejscowościach</p>
<p>CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Biurokracja jako ograniczenie kreatywności. ■ Starzenie się społeczeństw. ■ Wyjazd osób młodych i wykształconych. ■ Wzrost patologii społecznych. ■ Bierność mieszkańców na inicjatywy lokalnych liderów
<p>RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA</p>	<p>Grant został skierowany do mieszkańców obszaru, którzy sami zdecydowali, co według nich na ich terenie jest ważne, a grant umożliwił im realizację tych pomysłów. To oni wiedzą, jakie są ich potrzeby i oczekiwania.</p>
<p>REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA</p>	<p>Współpraca dalsza z grantobiorcami, zachęcanie i pobudzanie ich do dalszych działań. Promocja przez LGD tych działań.</p>

<p>NAZWA LGD</p>	<p>Stowarzyszenie PARTNERSTWO DLA DOLINY BARYCZY</p>
<p>NAZWA DOBREJ PRAKTYKI</p>	<p>PROGRAM EDUKACJA DLA DOLINY BARYCZY</p>
<p>KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ</p>	<p>Diagnostując sytuację stwierdzono: konieczność zagwarantowania systemowego i trwałego zainteresowania mieszkańców, od najmłodszych do najstarszych, tematyką lokalnych walorów przyrodniczych, kulturowych, turystycznych obszaru Doliny Baryczy oraz zwiększenie wiedzy i postaw związanych z przeciwdziałaniem zmianom klimatu. Tworzenie lub rozwijanie działalności gospodarczej, społecznej służącej zachowaniu walorów przyrodniczych obszaru.</p>
<p>CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA</p>	<p>Systemowe, zaangażowanie sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego w działania edukacyjne na rzecz zachowania specyfiki obszaru Doliny Baryczy oraz wzmocnienie wiedzy i postaw służących przeciwdziałaniu zmianom klimatu. Realizacja Programu Edukacji dla Doliny Baryczy, którego celem jest stałe budowanie wśród młodych i dorosłych mieszkańców oraz przyszłych i obecnych turystów, poczucia tożsamości lokalnej, zwiększenie znajomości specyfiki przyrodniczo- kulturowej Doliny Baryczy. Wzrost wiedzy na temat zmian klimatu oraz wpływu konsumenckich decyzji na charakter obszaru.</p>

PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)

1. Identyfikacja szkół i ofert ośrodków edukacji pozaszkolnej. Wyposażanie ich w wiedzę, narzędzia do edukacji regionalnej/ i/lub klimatycznej. Nauczyciele i edukatorzy zostali zaproszeni do opracowania własnych dostosowanych do treści i wieku narzędzi, które wyprodukowane zostały rozdystrybuowane do szkół. W realizację programu zaangażowanych jest ponad 100 nauczycieli. Bierze w nim udział ponad 20 ośrodków edukacji pozaszkolnej (leśne kompleksy promocyjne NGO, jednostki gminne, przedsiębiorcy – producenci usługodawcy lokalni) tworząc ponad 150 ofert zajęć edukacji pozaszkolnej związanej ze specyfiką obszaru Doliny Baryczy, z elementami lub poświęcone w całości tematyce przeciwdziałania zmianom klimatu.
2. Udostępnienie narzędzia monitorowania aktywności nauczycieli oraz udostępniania ofert portal edukacyjny. Nauczyciele i edukatorzy na indywidualnych kontaktach w społecznościowym portalu www.edukacja.barycz.pl monitorują swoją aktywność w zakresie wykorzystania przekazanych szkołom/ ośrodkom – współtworzonych pomocy edukacyjnych oraz sprzętów oraz ich wykorzystania do prowadzenia zajęć lekcyjnych, pozalekcyjnych czy tworzenia oferty.
3. Wsparcie w ramach grantów – dofinansowania udziału i/lub transportu na zajęcia. W ramach wsparcia Programu, współpracującym ze szkołami NGO, udzielane są granty na sfinansowaniu udziału uczniów w ofercie lokalnych ośrodków edukacji pozaszkolnej. Rozliczenie grantów na poziomie finansowym i merytorycznym odbywa się z udziałem nauczycieli oraz ośrodków udostępniających/ sprzedających ofertę on-line za pośrednictwem portalu edukacja.barycz.pl.
4. Promocja aktywności szkół i ośrodków - sieciowanie i szkolenie liderów. Działania odbywają się w ramach corocznego forum Edukacji dla Doliny Baryczy oraz w ramach konkursów WIE – Wyjątkowe Inicjatywy Edukacyjne sieciujących szkoły i ośrodki z różnych gmin – prezentacja wyników, konkursów, prace międzyszkolnych i eksperckich komisji odbywają się w bazie wiedzy na portalu edukacja.barycz.pl, ranking aktywności i promocja działań odbywa się za pośrednictwem dystrybuowanej w szkołach, na wywiadówkach gazetki informacyjnej (współfinansowanej przez ośrodki edukacyjne w zamian za promocje oferty).
5. Preferencja (kryteria wyboru) w ramach naborów konkursowych w zakresie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej podmiotów tworzących ofertę edukacyjną. Zamieszczenie oferty na serwisie edukacja.barycz.pl, z której korzystają szkoły dało również tym podmiotom platformę do prezentacji swoich usług, a tym samym kanał pozyskania klientów. Ukierunkowanie działalności na edukację regionalną pozwoliło pozyskać klienta w dni robocze (nie tylko w weekend – oferty rekreacyjne) i przez cały rok.

JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?

- Granty – Edukacja dla Doliny Baryczy – wsparcie do 80% udziału uczniów szkół biorących udział w programie w zajęciach lokalnych ośrodków edukacji pozaszkolnej – 2 edycje, (2018/2019, 2020/2021 do 2022)
- Aktywizacja / Operacje własne – zarządzanie platformą – edukacja.barycz.pl za jej pośrednictwem monitorowania aktywności szkół w programie, organizacja forum edukacji – wyróżnienie lokalnych liderów, działania szkoleniowe (np. w zakresie sposobów edukowania o klimacie) i promujące lokalne oferty edukacyjne, wydawanie dedykowanej programowi Gazetki informacyjnej dystrybuowanej w szkołach, wśród rodziców i lokalnych liderów, prowadzenie sklepu z pomocami edukacyjnymi.
- Organizacja konkursu WIE – Wyjątkowe Inicjatywy Edukacyjne sieciujących szkoły i ośrodki z różnych gmin. Powołanie społecznej Rady ds. Edukacji dla Doliny Baryczy – ok. 20 liderów odpowiedzialnych za akceptowanie zasobów, akceptację ofert, bazę wiedzy, planowanie kierunków Programu.
- Konkursy – preferowane nowe i rozwijane oferty edukacyjne podmiotów publicznych (np. doposażenie oferty w rowery, elektrobusy, tablice itp.), prywatnych (systemy odnawialnych źródeł energii, ścieżki edukacyjne, tworzenie lub rozwój istniejącej oferty), Granty dla NGO – na renowację ścieżek edukacyjnych na bazie których organizacje/przedsiębiorcy prowadzą działalność edukacyjną.
- Granty – Edukacja dla Doliny Baryczy – wsparcie do 70% udziału (połączenie z funduszem sołectkim) organizacji wiejskich np. KGW, senioralnych w zajęciach lokalnych ośrodków edukacji pozaszkolnej – oferta dla dorosłych – w przygotowaniu od 06.2021
- Granty – Edukacja dla Doliny Baryczy- wsparcie dla niebiorących udziału w Programie lub grantach nowych szkół – w przygotowaniu r.sz. od 2021/2022

BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	Granty: -w zakresie udziału w zajęciach w ośrodkach edukacji pozaszkolnej dla dzieci i dorosłych: ok. 603 tys. zł: - w zakresie wsparcia ścieżek i szlaków: ok. 940 tys. zł, - rozwój i utrzymanie portalu edukacja abarycz.pl - 10 000 zł/rocznie - środki własne LGD - dochody z działalności odpłatnej - sprzedaż pomocy edukacyjnych, - zachowanie specyfiki obszaru poprzez podjęcie działalności w zakresie edukacji regionalnej i przyrodniczej, 100 tys. zł.
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	56 - aktywnych w programie szkół, 20 ośrodków z ofertą edukacji pozaszkolnej (150 ofert), dofinansowanych w ramach grantów 2018/2019 - 271 zajęć dla 7833 uczniów, w 2020/2021 144 dla 4535 uczniów - w trakcie realizacji. Wsparcie 6 podmiotów w zakresie podjęcia/prowadzenia działalności gospodarczej, które świadczą ofertę edukacyjną. 10-krotny wzrost ilości wejść na stronę edukacja.barycz.pl od 2015 r. do 2020 r. (odpowiednio z 275 278 do 2 527 879)
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Wzrost z 7% do 40 % udziału szkół lokalnych w ofercie zajęć lokalnych ośrodków.100 % rodziców odpowiadających na ankietę po pierwszej edycji (ponad 200 osób) wskazało na konieczność kontynuacji edukacji regionalnej, wyraziło gotowość dofinansowania.
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	Brak wiedzy o ofercie edukacyjnej, w tym związanej z przeciwdziałaniem zmianom klimatu był motorem do zebrania i aktywizacji podmiotów. Nauczyciele w jednym miejscu mają zgromadzone oferty lokalne, uzyskali narzędzie ich oceny. Mają możliwość skorzystania ze wsparcia na wyjazdy i udział - granty. Wzrost wiedzy lokalnej o ofercie edukacyjnej wśród nauczycieli, rodziców. Wzrost wiedzy o specyfice obszaru, przekładający się na zwiększenie lokalnego ruchu turystycznego, zainteresowanie lokalnymi atrakcjami, produktami lokalnymi (uczestnicy zajęć dowiadują się o okolicznościach produkcji, specyfiki miejsca i wracają z rodzinami), ofertą lokalnych wydarzeń. Deklarowany wzrost znajomości i poczucie związku obszarem, gotowość rodziców do dofinansowania i kontynuacji takich. Wśród przedsiębiorców pozyskanie/ wychowane nowych klientów.
CZYNNIKI SUKCESÓW	Zaangażowanie nauczycieli i edukatorów w opracowanie pomocy edukacyjnych - indywidualne sukcesy i docenienie. Przygotowanie narzędzia on-line - portalu społecznościowego do gromadzenia ofert edukacyjnych, nauczenie/przekonanie nauczycieli do promocji swojej działalności i korzystania z ofert , edukatorów z ośrodków do monitorowania aktywności. Kompleksowość - powiązanie Programu z działaniami aktywizacyjnymi, grantami oraz konkursami dla podmiotów społecznych i gospodarczych. Wspólna promocja ofert (wydawnictwo - gazetka). Monitorowanie potrzeb w zakresie kontynuacji, prowadzenie ewaluacji Programu.
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	Brak wpływu na motywację dyrektorów, nauczycieli - różne określenie ważności realizacji Programu Edukacji przez gminy. Niewystarczające wykorzystanie danych z aktywności szkół do ich wsparcia (np. pozyskiwanie środków na wyposażenie, wsparcie grantów, docenienie aktywnych nauczycieli itp.). Brak wpływu na politykę edukacyjną w zakresie potrzeb lokalnego rynku pracy (specjalizacje szkół średnich). Strajki i pandemia - ograniczające wyjazdy na zajęcia części szkół i działań w Programie.

RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	<p>Program skierowany jest i angażuje lokalnych partnerów – nauczycieli, dzieci, rodziców, podmioty publiczne społeczne i gospodarcze. Jest monitorowany i zarządzany społecznie przez powołaną do tego Społeczną Radę ds. Edukacji dla Doliny Baryczy (liderzy – nauczyciele i edukatorzy, dyrektorzy szkół, przedstawiciele JST). Dzięki realizacji Programu zwiększa się poczucie więzi mieszkańców z regionem, który staje się dla nich atrakcyjnym miejscem do życia i spędzania wolnego czasu.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	<p>Program jest monitorowany i zarządzany społecznie – Społeczna Rada ds. Edukacji dla Doliny Baryczy. Wspierane są zadania sieciujące WIE, fora edukacyjne, opracowanie i dystrybucja gazetki edukacyjnej. Organizacja corocznego Forum ma miejsce na terenie różnych gmin – zaangażowanie partnerów publicznych, promocja aktywności szkół o ofert ośrodków. W ramach grantów preferowane są oferty wyjazdu na teren innego niż własne województwa – szkoły z części dolnośląskiej jada do wielkopolski i odwrotnie. Prowadzenie serwisu edukacja.barycz.pl ma większy zasięg marketingowy – prowadzi do komunikowania indywidualnych ofert jako ofert pochodzących z obszaru Doliny Baryczy, a nie z konkretnego ośrodka edukacji czy gminy.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	<p>Innowacyjne społecznościowe narzędzie weryfikacji aktywności partnerów – portal edukacja.barycz.pl, Innowacje w zakresie monitorowania i rozliczania grantów a także informacji zwrotnej dot. jakości ofert (pogłębione raporty nauczycieli). Innowacją jest też sam Program Edukacji dla zachowania specyfiki obszaru.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY WSPÓŁPRACY	<p>LGD chętnie dzieli się doświadczeniami w zakresie realizacji Programu przy okazji licznych wizyt studyjnych. W zasadzie, realizacja Programu przyczynia się do popularności Doliny Baryczy jako miejsce na zdobycie nowych doświadczeń dla innych grup. Dzielnie się doświadczeniem i kontynuacja realizacji Programu Edukacji dla Doliny Baryczy realizowana była i jest zaplanowana w ramach projektów współpracy (podnoszenie kompetencji nauczycieli i edukatorów, druk materiałów edukacyjnych doposażenie szkół i ośrodków itp.)</p>
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	<p>Program kompleksowej edukacji regionalnej oraz edukacji w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu jest możliwy do przeniesienia w każdym obszarze. Istotnym jest wyposażenie w proste (30 sekund trwa wypełnienie formularza) i intuicyjne dla nauczycieli, edukatorów narzędzie monitoringu aktywności oraz zaplanowanie wsparcie aktywności np. doposażenie szkół, udzielenie grantów. Ważnym jest pozyskanie partnerów publicznych motywujących szkoły do aktywności. Motywującym dla ośrodków w tym przedsiębiorców, jest pozyskanie narzędzi promocji oferty oraz jej ewaluacji – informacji zwrotnej od ostatecznych odbiorców, nauczycieli, rodziców - klientów. Know-how – wypracowany w ramach Programu oraz portalu możliwy do przeniesienia na każdy z obszarów.</p>

Rozdział 7:

DOBRE PRAKTYKI ZMIENIAJĄ: COVID_19

NAZWA LGD	Lokalna Grupa Działania KRAINA DUCHA GÓR
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	KARKONOSKA MARKA LOKALNA „SKARBY DUCHA GÓR”
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	<p>Opisana praktyka łączy wszystkie kategorie w jednym czasie kilku lat. Sklep z produktami lokalnymi jest przedsięwzięciem społeczno-gospodarczym, dotyczącym zachowania lokalnego dziedzictwa oraz propagowaniem lokalnej żywności o niskim śladzie węglowym. Zmiana sposobu działania dot. e-sklepu dot. pandemii Covid-19. Przedsięwzięcie wdrażane i rozwijane od 2012 r, obejmuje testowanie, zmiany sposobu działania, szukania rozwiązań i dostosowanie do zmian, efektów, realnych warunków. Pomimo wpisywania się w kategorie, tworzy odrębną wartość, ponieważ żaden z celów nie był i nie jest dominujący.</p> <p>Diagnostując sytuację stwierdzono: głównym problemem była niewielka liczba produktów lokalnych na obszarze LGD Partnerstwo Ducha Gór związanych z lokalnymi zasobami przyrodniczymi, kulturowymi i historycznymi oraz firm/osób wytwarzających produkty lokalne. Przyczyn było wiele: brak ciągłości kulturowej po 1945 r., brak wiedzy o lokalnych ogromnych zasobach regionu, czym są lokalne produkty, które mogą stanowić oś turystyki kulturowej, historycznej, przyrodniczej, ekoturystyki; niskie poczucie tożsamości wspólnej lub odrębnie manifestowanej wielokulturowego obszaru Karkonoszy. Brak współpracy pomiędzy biznesem, sektorem publicznym, społecznym i mieszkańcami nie sprzyjał procesowi zrozumienia i określenia najważniejszych zasobów obszaru i produktów lokalnych, jako podstawy budowania relacji społecznych, biznesowych, poszukiwania i określania na nowo tożsamości kulturowej.</p>
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	<p>Celem stało się rozpoczęcie wieloletniego procesu podnoszenia świadomości i wiedzy, wprowadzenia do debaty publicznej i popularyzacja lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych np.: laboranci, Walonowie, tragarze lektyk, huty szkła i szklarstwo, malowanie na szkło, tkactwo i uprawa lnu, haft zachętmiński, górnictwo związane z metalami szlachetnymi i uranem w górach, piernikarstwo, serowarstwo, hodowla zwierząt i ryb, rzeźbiarstwo i snycerstwo, charakterystyczne budownictwo, itd. Równocześnie rozpoczęto trudną dyskusję o tradycjach niemieckich, czeskich i polskich obszaru Karkonoszy, poszukiwaniu tożsamości kulturowej przez lokalne społeczności, rozpoczęto przełamywanie tabu „zastanych” i „przywiezionych” tradycji w Karkonosze (ludność przesiedlona).</p>

<p>PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Edukacja dotycząca lokalnych zasobów, lokalnych produktów, które stanowią oś turystyki kulturowej, historycznej, przyrodniczej, ekoturystyki: media, publikacje, spotkania, szkolenia. ■ Wsparcie powstawania i zwiększenie liczby lokalnych produktów oraz osób/firm wytwarzających lokalne produkty: dotacje, doradztwo. ■ Wprowadzenie kryteriów lokalnych i wysoka punktacja: oparcie na lokalnych zasobach, produktach/usługach, współpracy, przeciwdziałania zmianom klimatu. ■ Utworzenie i funkcjonowanie sieci współpracy „Karkonoska Marka Lokalna” (KML). - Powstanie i funkcjonowanie sklepu z produktami lokalnymi (stacjonarnie). ■ Powstanie www.sklepduchagor.pl on-line w 2020. ■ Wspieranie KML: Karkonoski Jarmark Lokalny, Festiwal Ducha Gór, publikacje, filmy, www.skarbiecduchagor.pl, FB Karkonosze Slow. ■ Utworzenie wielosektorowego partnerstwa na rzecz wspierania KML. ■ Wprowadzenie nowego terminu i znaku „Kraina Ducha Gór”.
<p>JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Wszystkie konkursy posiadają kryteria lokalne i wysoką punktację: oparcie na lokalnych zasobach, produktach/usługach, współpracy, przeciwdziałania zmianom klimatu. innowacyjność związaną z zasobami i produktami lokalnymi. ■ Wdrożono grant: Włączenie społeczne poprzez realizację Festiwalu Ducha Gór. W ramach aktywizacji prowadzonej przez pracowników biura LGD prowadzono szkolenia i doradztwo w zakresie zasobów i produktów lokalnych. ■ W ramach operacji własnych platforma internetowa oraz tytuł prasowy, przybliżające zasoby i produkty lokalne. ■ W ramach projektów współpracy wymieniano doświadczenia w zakresie zasobów i produktów lokalnych, wspólne publikacje. ■ Wykorzystano środki poza LSR: FIO, KSOW, ASOS, działalność odpłatna do utworzenia sklepów oraz promocji lokalnych zasobów i produktów.
<p>BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU</p>	<p>Ok. 1 mln zł</p>
<p>REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Zwiększenie świadomości i wiedzy w zakresie lokalnych zasobów Krainy Ducha Gór oraz praktycznego przełożenia na produkty lokalne i usługi ■ 29 spotkań, grup roboczych, warsztatów edukacyjnych, konsultacji. ■ 17 działalności gospodarczych opartych na lokalnych zasobach i produktach ■ 10 nowych wydarzeń w ramach Festiwalu Ducha Gór. ■ 2 operacje własne dotyczące lokalnych zasobów i produktów. ■ 47 produktów i usług w sieci Karkonoska Marka Lokalna. ■ Partnerstwo wielosektorowe na rzecz wspierania produktów i usług w ramach Karkonoskiej Marki Lokalnej - www.sklepduchagor.pl. ■ 11 publikacji dotyczących lokalnych zasobów i produktów - www.skarbiecduchagor.pl. ■ 3 filmy dotyczące lokalnych zasobów i produktów. ■ 10 artykułów prasowych dotyczących lokalnych produktów Karkonoskiej Marki Lokalnej. ■ 1 znak Kraina Ducha Gór. ■ Określenie postaci Ducha Gór jako wspólnego wiodącego zasobu.
<p>EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ Poprawa atrakcyjności i zrównoważenie rozwoju turystycznego obszaru LGD Partnerstwo Ducha Gór, opartego na zasobach, przy udziale społeczności lokalnych poprzez innowacyjność, z poszanowaniem środowiska i klimatu. ■ Wspieranie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości i lokalnego rozwoju gospodarczego obszaru LGD Partnerstwo Ducha Gór opartego na zasobach, poprzez innowacyjność, z poszanowaniem środowiska i klimatu. ■ Włączanie i integrowanie społeczności lokalnych oraz podmiotów ekonomii społecznej wokół rozwoju własnych miejscowości, w oparciu o zasoby, poprzez innowacyjność, z poszanowaniem środowiska i klimatu.

WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ

Odkryto, wykreowane i wprowadzono na rynek lokalny i do obrotu 47 produktów i usług lokalnych związanych z zasobami i tradycjami obszaru LGD Partnerstwo Duchy Gór, które wykonuje 36 lokalnych podmiotów, firm i osób. Utworzono sieć współpracy i jakości produktów lokalnych pn „Karkonoska Marka Lokalna”. Utworzono pierwszy sklep z produktami lokalnymi stacjonarnie oraz on-line. Wdrożono na rynek sprzedaż produktów lokalnych, które są sprzedawane również poza siecią marki. Włączono do Festiwalu Duchy Gór łącznie kilkadziesiąt wydarzeń na obszarze, realizowanych przez lokalne samorządy, organizacje, społeczności, włączono 10 całkowicie nowych wydarzeń. Wprowadzono jeden wspólny kierunek dla obszaru - postać Duchy Gór oraz znak „Kraina Duchy Gór”.

CZYNNIKI SUKCESÓW

Wizja kierunku rozwoju wypracowana wspólnie z partnerami to podstawa. Konieczna jest pewna stałość instytucjonalna, systematyczność i konsekwencja działania, pomimo warunków zewnętrznych, środków finansowych. Niezbędnym czynnikiem są konkretne namacalne działania i efekty, które widać np. funkcjonujący przez wiele lat sklep z produktami lokalnymi. Trzeba być gotowym na nieoczekiwane efekty, elementy, procesy, których się nie przewidywało. To podstawa zmiany swojego działania, postawy, kierunku. To również nie poddawanie się pomimo trudności. Konsultowanie z uczestnikami, użytkownikami, stronami. Ogromne znaczenie mają doświadczeni pracownicy, podejmowanie współpracy z zewnętrznymi ekspertami i otwarcie na współpracę z młodym pokoleniem. Niezbędna jest jeszcze odwaga, by wprowadzać innowacje.

CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŹEK

■ Zmiany pracowników, współpracowników, za niskie finansowanie do zadań rozwojowych. ■ Na niektóre rozwiązania i zmiany działania zbyt mało czasu na zachodzące procesy, by w pełni mogły zostać przeprowadzone lub mogły zadziałać. Pandemia dodatkowo przyniosła efekt mrozący. ■ Pandemia Covid-19, która spowodowała zamknięcie sklepu z produktami lokalnymi stacjonarnie otwarcie usług on-line. Trend do kupowania on-line wzmocniła pandemia, jednak sklep on-line w przypadku jednego obszaru jest trudnym przedsięwzięciem, ze względu na zbyt małą liczbę różnorodnych produktów oraz nie są to produkty pierwszej potrzeby. Podczas kiedy sklep stacjonarny (przy dotacji samorządu lokalnego na informację turystyczną) zarabiał na koszty, w przypadku sklepu on-line nie jest rentowny.

RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA

Zasada oddolnego podejścia stosowana jest na każdym możliwym etapie i w każdym działaniu. Stąd wiele grup roboczych, konsultacji i spotkań. Regularne spotkania z samorządami i użytkownikami Karkonoskiej Marki Lokalnej, grupy robocze dotyczące grantu Festiwal Duchy Gór, angażowanie artystów, rzemieślników i producentów w działania sprzedażowe, współodpowiedzialność za te działania, rozwiązania prawne, wspólne tworzenie materiałów promocyjnych, filmów, zmian np. audyt Karkonoskiej Marki Lokalnej. Współodpowiedzialność za przyjmowanie kolejnych osób/podmiotów do Karkonoskiej Marki Lokalnej – tzw. kapituła społeczna.

RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA

Sieciowanie, wprowadzenie akceptacji roli każdego w Karkonoskiej Marce Lokalnej: „małych” producentów np. osób fizycznych nie prowadzących działalności gospodarczej czy firm, mających niewielką skalę produkcji oraz „dużych”, bardziej znanych produktów, produkcji na większą skalę oraz niezależnie od reprezentowanego sektora: publicznego, społecznego czy prywatnego. Wprowadzenie zasady wzajemności i współpracy pomiędzy wszystkimi partnerami Karkonoskiej Marki Lokalnej. Analogiczne Festiwal Duchy Gór – włączane są działania, wydarzenia, wydarzenia wpisujące się w koncepcję, która została wspólnie określona. Wprowadzenie do kryteriów lokalnych (granty) takich kryteriów i wybór takich projektów, które najlepiej spełniają zasadę współpracy i festiwalu, włączenia społecznego.

RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI

Zasada innowacyjności respektowana jest głównie w kryteriach lokalnych i celach LSR. Wybierane operacje z zakresu działalności gospodarczej czy granty spełniały zasadę innowacyjności oraz oparcia na zasobach i lokalnych tradycjach. Ponadto dotowanie firm lub wydarzeń opartych na lokalnych zasobach, Karkonoska Marka Lokalna, produkty lokalnej ich sprzedażą, wydarzenia wspierające markę i produkty lokalne jak: Festiwal Ducha Gór, znak Kraina Ducha Gór stanowiły innowację na obszarze LGD. Takie wykorzystanie lokalnych zasobów i produktów oraz spójność (w postaci Ducha Gór) wprowadzona dla obszaru, przyjęta przez większość partnerów stanowiła wyzwanie i innowację na obszarze.

RESPEKTOWANIE ZASADY WSPÓŁPRACY

Na etapie formułowania lokalnych kryteriów dot. zasobów lokalnych, innowacyjności, ograniczania wpływu na zmiany klimatu współpracowano z kilkoma LGD, uśpólniano definicje, tworzone opisy wspólnie. W zakresie dzielenia się wieloletnim doświadczeniem prowadzenia sklepu oraz sprzedaży, udostępniamy wypracowane rozwiązania praktyczne. W zakresie tworzenia i funkcjonowania marek lokalnych podjęto współpracę 7 LGD, co pozwoliło na wymianę doświadczeń, pomysłów, inspirację w podejmowaniu dalszych kroków osobno oraz w niektórych przypadkach współpracę w szerszym zakresie, w dłuższej perspektywie. Powstały również nowe pomysły dotyczące wprowadzania na rynek i dystrybucji lokalnych produktów jak np. szafy wendingowe na szlakach czy wspólna sieć sprzedaży na obszarze Dolnego Śląska.

REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA

Odkrywanie i kreowanie lokalnych produktów i usług. Doświadczenia oraz rekomendacje do pracy z lokalnymi społecznościami. Założenie sklepu stacjonarnie i on-line. Podstawy prawne i rozwiązania praktyczne. Wprowadzanie marki lokalnej jako narzędzia rozwoju regionu, praktyczne aspekty współpracy z samorządami, firmami i organizacjami w tym zakresie. Włączenie społeczne poprzez takie działania jak: Karkonoski Jarmark Lokalny, Festiwal Ducha Gór. Przykład zjednoczenia różnych partnerów pod wspólnym kierunkiem „Kraina Ducha Gór”.

Rozdział 8:

DOBRE PRAKTYKI ZMIENIAJĄ: INNE OBSZARY ŻYCIA NA DOLNYM ŚLĄSKU

NAZWA LGD	Lokalna Grupa Działania DOBRA WIDAWA
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	APLIKACJE MOBILNE - NATURALNA DOBRA WIDAWA, KULTURALNA DOBRA WIDAWA
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: słabą znajomość pośród mieszkańców lokalnej historii oraz dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Zidentyfikowano również brak zintegrowanej oferty występujących na obszarze produktów i usług lokalnych. Ponadto konieczne było zwiększenie ruchu turystycznego, zwłaszcza w formie turystyki weekendowej. Postanowiliśmy przygotować dwie aplikacje mobilne, tj. Naturalna Dobra Widawa oraz Kulturalna Dobra Widawa, które przybliżają - odpowiednio - walory przyrodnicze i walory historyczno-kulturowe obszaru. Aplikacje skierowane zostały zarówno dla mieszkańców obszaru jak i dla turystów.
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	Aplikacje miały na celu rozbudzenie wśród mieszkańców 10 gmin LGD Dobra Widawa zainteresowania lokalnymi walorami, co za tym idzie wzmocnienie poczucia wspólnoty i tożsamości lokalnej. W celu wzmocnienia ruchu turystycznego aplikacje dedykowane są również dla turystów, którym proponujemy ciekawe narzędzie do poznawania naszego obszaru i planowania na nim wycieczek lub wypoczynku, zwłaszcza weekendowego. Aplikacje są bezpłatne.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	Pierwszym krokiem było zidentyfikowanie i opisanie możliwie jak największej ilości walorów/obiektów, które miały znaleźć się w aplikacjach, a także pozyskanie zdjęć tych obiektów. Następnie dane te zostały wprowadzone do stworzonego systemu. Po udostępnieniu aplikacji do pobrania zorganizowaliśmy szkolenia z obsługi oprogramowania aplikacji dla przedstawicieli gmin naszego Partnerstwa, projekt zakładał bowiem możliwość współtowarzyszenia jej zawartości również przez te podmioty. Cały czas prowadzona jest akcja promocyjna aplikacji. Ponadto właściciele obiektów, które się w niej znalazły, umieścili w swoich siedzibach prospekt promocyjny informujący o tym, że znajdują się w aplikacji oraz jak można je pobrać. Bardzo się cieszymy z dużego zainteresowania dołączaniem do aplikacji lokalnych rękodzielników, którzy widzą w tym większą promocję swojej działalności i możliwość dotarcia ze swoją ofertą poza region.
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	Projekty zostały zrealizowane w ramach operacji własnych. Operacje wymagały stworzenia panelu administracyjnego oraz strony internetowej odsyłającej do miejsca pobrania aplikacji.

BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	Koszt całkowity każdego z działań to 39 378,00 zł. Wysokość wsparcia dla każdego działania to 38 590,00 zł, wkład własny LGD po 788 zł – dotyczył szkoleń z obsługi aplikacji dla pracowników jst.
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ■ Liczba atrakcji/obiektów, które znalazły się w aplikacjach ■ Liczba pobrań aplikacji
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ■ Wzrost ruchu turystycznego na obszarze. ■ Zwiększenie rozpoznawalności obszaru. ■ Wzrost ekonomiczny obszaru. ■ Rozbudzenie wśród mieszkańców gmin LGD Dobra Widawa zainteresowania lokalnymi walorami, co za tym idzie wzmocnienie poczucia wspólnoty i tożsamości lokalnej.
WPLYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	<ul style="list-style-type: none"> ■ PRZED: słaba znajomość pośród mieszkańców lokalnej historii oraz dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, brak zintegrowanej oferty występujących na obszarze produktów i usług lokalnych, umiarkowany ruch turystyczny, zwłaszcza formie turystyki weekendowej. ■ PO: zwiększenie zainteresowania lokalnymi walorami wśród mieszkańców, wzrost ruchu turystycznego.
CZYNNIKI SUKCESÓW	<ul style="list-style-type: none"> ■ Aktualność aplikacji. ■ Aplikacje aktualizowane są na bieżąco pod kątem zawartości merytorycznej i fotograficznej, głównie na wniosek zainteresowanych obecnością w aplikacji podmiotów. ■ Atrakcyjny przyrodniczo teren – lasy, stawy, pagórki, rzeki, etc. ■ Istniejące obszary Natura 2000. ■ Mało skażone środowisko przyrodnicze, co jest wynikiem braku na obszarze uciążliwego przemysłu. ■ Potencjał rzek Dobrej i Widawy w zakresie rozwoju turystyki kajakowej i edukacji ekologicznej. ■ Dobre położenie ze względu na bliskość węzłów, szlaków komunikacyjnych, dużych ośrodków miejskich. ■ Istniejące na obszarze szlaki turystyczne, trasy biegowe, ścieżki rowerowe. ■ Istniejące na obszarze produkty lokalne oraz rękodzielnicze. ■ Istniejące zabytki – kościoły, zamki, pałace, parki (zabytkowe). ■ Ciekawa i bogata historia obszaru.
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	<ul style="list-style-type: none"> ■ Atrakcyjność i konkurencja innych obszarów pod względem oferty turystycznej. ■ Zagrożenie bieżącej aktualizacji treści.
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	Z perspektywy LGD łatwiej jest dotrzeć do „ukrytych” twórców lokalnych i ciekawostek przyrodniczych czy kulturowo-historycznych. Ponadto zaproszono przedstawicieli gmin Partnerstwa do współtworzenia zawartości aplikacji, a także samych mieszkańców ogłaszając konkurs na „odkrycie” nowych miejsc / obiektów/produktów, które mogłyby się w niej znaleźć.
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	Zaprosiliśmy przedstawicieli gmin naszego Partnerstwa do współtworzenia zawartości aplikacji.

RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	<p>Zastosowanie bezpłatnych mobilnych aplikacji jako narzędzia promowania obszaru jest innowacją w jego całej skali. Do tej pory nie powstało podobne narzędzie gromadzące w jednym miejscu tak obszernej bazy zasobów przyrodniczych i historyczno-kulturowych. Dodatkowo kod QR umożliwiający pobranie aplikacji znalazł się w punktach informacyjnych rozlokowanych na terenie 10 gmin LGD. Ponadto użytkownicy (turyści, mieszkańcy regionu, osoby zainteresowane) oprócz możliwości zdobywania informacji na temat lokalnego dziedzictwa mogą za pomocą „modułu trasy” zaplanować sobie wycieczkę wybierając, np. interesującą ich kategorię obiektów do zwiedzania.</p>
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	<p>Z perspektywy czasu uważamy, że obecność w aplikacji danego podmiotu/usługi powinna być swego rodzaju bonusem dla tychże. Włożyliśmy duży nakład pracy w eksplorację naszego obszaru (10 gmin), aby aplikacje były jak najbardziej atrakcyjne dla odbiorców, zarówno pod względem zawartości jak i warstwy wizualnej.</p>

NAZWA LGD	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania KRAINA ŁĘGÓW ODRZAŃSKICH
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	DŹWIĘKOWY SZLAK ODRY
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	<p>Diagnostując sytuację stwierdzono: że na obszarze działania brakuje oferty dla osób szukających spotkania z naturą, wyciszenia, zatopienia się w naturze, w sposób nie inwazyjny, nie ingerujący, nie konsumpcyjny, odpowiedzią na te potrzeby jest stworzenie i opisanie miejsc tworzących Dźwiękowy Szlak Odry. Dźwiękowy szlak to sieć miejsc przyrodniczo cennych, w których odbywają się w określonych terminach spektakle przyrodnicze. Stworzona w ramach operacji mapa ww. miejsc ma posłużyć ludziom zajmującym się birdwatchingiem, muzyką, przewodnictwem przyrodniczym, animatorom do przygotowywania wydarzeń polegających na oglądaniu, słuchaniu i nagrywaniu dźwięków przyrody z wykorzystaniem rozstawionych nowatorskich ławek akustycznych, dzięki którym turyści będą mogli posłuchać wzmocnionych dźwięków natury. Ławki akustyczne – „dźwiękoławki”, będą przewożone w różne miejsca wzdłuż rzeki Odry. Z opracowanych materiałów miejsc szczególnych i wartych uwagi z punktu widzenia przyrody i dźwięku, powstaną multimedialne relacje oraz publikacja mapy rozkładanej w wersji papierowej. Idea zbudowania terenowych urządzeń pozwalających prowadzić nastłuchy nie jest nowa. W różnych miejscach na świecie powstały projekty umożliwiające prowadzenie nastłuchów zarówno wojskowych, jak tych skierowanych na dźwięki otoczenia.</p>
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	<p>Przygotowanie produktu turystycznego „Dźwiękowego Szlaku Odry”, rozszerzających ofertę turystycznego „Szlaku Odry” jako głównej marki turystycznej „Krainy Łęgów Odrzańskich”.</p>

PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)

Pomysł odrzańskiej wersji dźwiękoławki wykorzystującej właściwości soczewki powstał w Chobieni nad Odrą. W ramach jego realizacji miały powstać soczewki stacjonarne, platformy pływające i małe mobilne dźwiękoławki, możliwe do wykorzystania w różnych miejscach takich jak dzikie tereny lub miejskie odcinki rzek, ścieżki parkowe, obrzeża i tereny leśne. W ramach operacji zrealizowano działania mające na celu rozszerzenie zakresu i uatrakcyjnienie działań promocyjnych oferty turystycznej „Szlaku Odry”. Dźwiękowy Szlak to sieć miejsc przyrodniczo cennych, w których odbywają się w określonych terminach spektakle przyrodnicze. Stworzona w ramach operacji mapa ww. miejsc ma posłużyć ludziom do pogłębienia kontaktu z naturą, lepszego poznania nadodrzańskiej przyrody, w efekcie do słuchania dźwięków przyrody. Ma służyć również służyć firmom zajmującym się birdwatchingiem, muzyką, przewodnictwem przyrodniczym do przygotowywania eventów polegających na oglądaniu, słuchaniu i nagrywaniu dźwięków przyrody z wykorzystaniem rozstawionych nowatorskich ławek akustycznych, dzięki którym turyści będą mogli posłuchać wzmocnionych dźwięków natury. Dźwiękoławki to innowacyjny na skalę Europy pomysł, nasze rozwiązanie technologiczno- konstrukcyjne jest jedyne na świecie, powstało w wyniku współpracy ludzi Łęgów, tj. muzyka Michała Zygmunta, konstruktora Alfreda Ogorzelca i stolarza Janusza Szwieca. Budowa i korzystanie z soczewek akustycznych, drewnianych konstrukcji terenowych wzmacniających doznania akustyczne, to pomysł, by świadomie słuchać dźwięków natury i w ten sposób odkrywać przyrodnicze przestrzenie dzikiego Nadodrza. Ławki akustyczne będą przewożone w różne miejsca, na okres spektakli przyrodniczych, gdzie posłużą do nagrania dźwięków, które zostaną opublikowane na stronie www. Operacja przewidywała zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i klimatu – w ramach operacji sfinansowane zostaną zadania, w ramach których zostaną stworzone materiały edukacyjne i przyrodnicze zwiększające wiedzę o znaczeniu klimatu dla ochrony siedlisk i gatunków. Innowacyjność operacji – operacja ma charakter innowacyjny. W ramach operacji powstaną nowe usługi/produkty dotychczas nieoferowane na obszarze LGD. Dotyczy to przede wszystkim wskazania obszarów cennych przyrodniczo, zdiagnozowanie ich opisanie i udostępnienie dla nowej gałęzi turystyki birdwatching. Innowacyjnym produktem jest również rodzaj i kształt pułapek dźwiękowych ułatwiających wsłuchiwanie się w przyrodę oraz jej nagrywanie. Wiele LGD wydaje publikacje promujące lokalne usługi, jednak do tej pory żadna z nich nie zrobiła tego w postaci publikacji, która prezentowałaby je jako podróż po walorach przyrodniczych przez pryzmat dźwięków jakie wydaje natura. W ramach operacji miało nastąpić również wykorzystanie nowoczesnych technik komunikacyjno – informacyjnych w postaci podstrony na portalu www.szlakodry.pl z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi programistycznych.

JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?

Operacja Własna. Najbardziej wymagającym działaniem przygotowawczym było opracowanie projektu konstrukcji drewnianych ławek na stalowych stelażach, głównie problematyczne było wyznaczenie paraboli, która najlepiej skupia i wzmacnia otaczające dźwięki.

BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU

Całkowite koszty operacji to 54 150,00 zł , wysokość dotacji 50 000,00 zł / 92,34 % kosztów kwalifikowalnych, wysokość wkładu własnego 4 150,00 zł / 7,66 %

REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>W Krainie Łęgów Odrzańskich zbudowaliśmy 5 pierwszych mobilnych dźwiękoławek. Każda z nich pomieści 2-3 osoby a dzięki lekkiej konstrukcji mogą stać w nietypowych miejscach, parkach, błoniach, nabrzeżach, po to by prezentować idee słuchania, poprzez idee dźwiękowego szlaku przyrodniczo-rekreacyjnego, by budować kulturę świadomego odkrywania walorów Nadodrza. Dźwiękołapki są prezentowane w ramach spacerów dźwiękowych, prezentacji przyrodniczych, wydarzeń kulturalnych, czy lekcji słuchania i warsztatów terenowych. Można podróżować z mobilnymi dźwiękołapkami w ramach działań animacyjnych wspierając wrażliwe na dobro, piękno i stan natury społeczności lokalne. Rezultaty: 1. wykonano 5 sztuk obiektów - drewnianych ławek akustycznych „dźwiękoławek”, 2. przygotowano multimedialną podstronę Szlaku Odry ze scenariuszami wycieczek po Krainie animujących wakacyjny ruch turystyczny szlakiem dźwiękowym: https://dzwiekowyszlakodry.com/, 3. opracowano i wykonano plansze przyrodniczo- krajobrazowe z lokalizacją miejsc dźwiękowego Szlaku Odry, 4. opublikowano pakiet filmików promujących, 5. wydano w druku rozkładaną mapę promocyjną o dźwiękowym Szlaku Odry, z przebiegiem i oznaczonymi miejscami, najlepszymi do słuchania dźwięków przyrody.</p>
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ■ Głównym efektem jest rozwinięta baza i infrastruktura turystyczna na Szlaku Odry, gdzie dźwiękoławki zostały umiejscowione (lub w jego najbliższym otoczeniu). Zaobserwowano bardzo pozytywne oddziaływanie na obszar poprzez zwiększenie „świadomego” ruchu turystycznego, czyli wzmożone zainteresowanie osób, które wiedzą, po co przyjeżdżają i czego szukają, słyszały lub czytały wcześniej o dźwiękoławkach i chcą bezpośrednio doświadczyć ich działania. Cele w zakresie utworzenia oferty usług i produktów lokalnych oraz tworzenie i rozwój istniejących źródeł dochodów i miejsc pracy, to cele długofalowe, stopień ich realizacji będzie widoczny w dłuższej perspektywie czasowej. ■ Dzięki upowszechnieniu "Dźwiękowego Szlaku Odry" zachowane zostało dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe obszaru. Dzięki wzrostowi rozpoznawalności oferty zaobserwowano dynamiczny rozwój turystyki, głównie mikroturystyki (czyli ruch turystyczny w niedużej odległości od miejsca zamieszkania, czyli do 100 km) w regionie, co widać po zwiększonej liczbie osób odwiedzających sklepik z produktami lokalnymi na terenie Dawnego Opactwa Cysterskiego w Lubiążu.
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	<ul style="list-style-type: none"> ■ PRZED: Niska znajomość pobliskich miejsc przyrodniczo cennych i atrakcyjnych turystycznie ■ PO: większa motywacja i zainteresowanie pobliskimi miejscami cennymi przyrodniczo. ■ PRZED: Brak oferty dla osób szukających nietypowych form spędzania czasu w nurcie SLOW LIFE/EKO ■ PO: utworzenie oferty kontaktu z przyrodą w nurcie SLOW LIFE/EKO. ■ PRZED: Niska wiedza o otaczającej przyrodzie. ■ PO: wzrost wiedzy i zainteresowania najbliższą okolicą i jej walorami przyrodniczo kulturowymi.
CZYNNIKI SUKCESÓW	<p>Współpraca na wielu płaszczyznach muzyka, konstruktora i stolarza przy wsparciu LGD KŁO. O sukcesie decyduje charakter operacji wpisujący się w najbardziej aktualne trendy dotyczące form spędzania czasu t.j. SLOW LIFE, EKO, MIKROTURYSTYKA.</p>

CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	<p>Głównymi czynnikami ryzyka jest możliwość dewastacji, zniszczenia dźwiękoławek przez wandalów i wysoki koszt ich naprawy i ewentualnego zabezpieczenia np. przez monitoring. Cała koncepcja Dźwiękowego Szlaku Odry polega na uwrażliwieniu turysty, odbiorcy na naturę, przyrodę, jej dźwięki, odgłosy, żeby miało to sens ławki powinny być ustawione w miejscach jak najbardziej oddalonych od cywilizacji, w miejscach ciekawych i cennych przyrodniczo, a jak wiadomo jest to właśnie bardzo ryzykowne ze względu na bezpieczeństwo. Dlatego staramy się jednak szukać miejsc nieopodal skupisk ludzkich i często odwiedzanych, a jednocześnie atrakcyjnych "dźwiękowo".</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	<p>Cały pomysł wyszedł od mieszkańca – muzyka Michała Zygmunta, który współpracując z innymi mieszkańcami (konstrukctorem i stolarzem) stworzyli podwaliny koncepcji, a rolą LGD było realizacja i wprowadzenie pomysłu w życie.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	<p>Operację udało się zrealizować właśnie dzięki partnerstwu i współpracy opartych o wieloletnią tradycję działalności LGD na tym obszarze.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	<p>Operacja ma charakter innowacyjny, w ramach operacji powstały nowe usługi/produkty dotychczas nieoferowane na obszarze LGD. Dotyczy to przede wszystkim wskazania obszarów cennych przyrodniczo, zdiagnozowanie ich, opisanie i udostępnienie szerokiemu gronu odbiorców w atrakcyjnej, niespotykanej dotąd formie/postaci. Innowacyjnym produktem jest przede wszystkim rodzaj i kształt pułapek dźwiękowych ułatwiających wsłuchiwanie się w przyrodę oraz jej nagrywanie. Wiele Lokalnych Grup Działania wydaje publikacje promujące lokalne usługi, jednak do tej pory żadna z nich nie zrobiła tego w postaci publikacji, która prezentowałaby je jako podróż po walorach przyrodniczych przez pryzmat dźwięków jakie wydaje natura. W ramach operacji nastąpi również wykorzystanie nowoczesnych technik komunikacyjno – informacyjnych w postaci podstrony na portalu www.szlakodry.pl z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi programistycznych</p>
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	<p>Uważamy, że upowszechnienie działań i powielenie ich jest jak najbardziej możliwe, wręcz wskazane, w innych miejscach, regionach, przyrodniczo cennych i atrakcyjnych turystycznie. Nasz model dźwięków ławek sprawdzi się doskonale nie tylko nad Odrą, ale wszędzie tam gdzie człowiek szuka kontaktu z przyrodą, chce po uszy zanurzyć się w naturze i wypocząć w niekonwencjonalny sposób.</p>

NAZWA LGD	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania PARTNERSTWO KACZAWSKIE
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	GEPARK KRAINA WYGASŁYCH WULKANÓW
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	<p>Diagnostując sytuację stwierdzono: obszar naszej LGD jest tożsamy z wyjątkowym pod względem geologicznym obszarem Gór i Pogórza Kaczawskiego, oddalonym od dużych aglomeracji i wielkich zakładów przemysłowych. Na terenie pozostałością dziedzictwa geologicznego są kamieniołomy, które w większości są już wyeksploatowane i czekają na nadanie im nowych funkcji. Te uwarunkowania przekładały się od lat na małe zaludnienie obszaru, duże bezrobocie oraz brak perspektyw zarobkowych dla młodszeo pokolenia.</p>

CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	<p>Chcąc zachować dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe uznano, że tylko branża turystyczna, nastawiona na wyróżniki obszaru, pomoże zniwelować problemy i da szansę na rozwój regionu. W ten sposób powstał zamysł utworzenia Geoparku Kraina Wygasłych Wulkanów (KWW)- jednolitego obszaru, który w zrównoważony sposób zwiększa ochronę i wykorzystanie dziedzictwa geologicznego i sprzyja dobrobytowi ekonomicznemu ludzi tam mieszkających. To obszar, gdzie unikatowe dziedzictwo geologiczne służy jako filar promocji i rozwoju, jednak działalność geoparku nie ogranicza się do popularyzacji geologii. Celem geoparku jest również promocja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu oraz poprawa jakości życia mieszkańców.</p>
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	<p>Budowę partnerstwa i ustalanie kierunków rozwoju rozpoczęliśmy już w 2004 roku, pracując przy utworzeniu obszaru Natura 2000 Góry i Pogórze Kaczawskie. Wiele późniejszych projektów służyło budowaniu tożsamości lokalnej, edukacji mieszkańców oraz promocji regionu na zewnątrz. Dobra współpraca z uczelniami wyższymi oraz opieka geologów, a także możliwości sfinansowania potrzebnych działań min. ze środków Leader, przyczyniła się do utworzenia Geoparku KWW, wpisanego nie tylko na listę krajową, ale aspirującego do Światowej Sieci Geoparków UNESCO. Głównym warunkiem aplikacji było posiadanie organizacji koordynującej geoparkiem (Stowarzyszenie Kaczawskie), partnerstwa trójsektorowego, geologicznego centrum edukacyjnego oraz naukowej dokumentacji opisującej wszystkie geostanowiska.</p>
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	<ul style="list-style-type: none"> ■ 2015 - otwarcie Sudeckiej Zagrody Edukacyjnej w Dobkowie, utworzonej na bazie gospodarstwa zakupionego przez Stowarzyszenie Kaczawskie ze środków LEADER, PROW 2007-2013, a wyremontowanej i wyposażonej ze środków RPO WD i WFOŚ. ■ 2014-2016 - ERASMUS+ Partnerstwa Strategiczne na rzecz Edukacji Dorosłych - projekt „Partnerstwo dla geoedukacji” razem z 3 geoparkami UNESCO z Islandii, Portugalii i Chorwacji, w celu wypracowania metodologii geoedukacji terenowej oraz promocji idei geoparku. ■ 2017 -2019 - Stowarzyszenie Kaczawskie w ramach konkursu LGD, PROW 2014-2020, zleciło opracowanie inwentaryzacji geologicznej obszaru, a w ramach grantów realizuje projekty służące wykonaniu identyfikacji wizualnej i opracowania certyfikatu Geoparku, a ze środków konkursowych tworzy Punkt Informacji Turystycznej oraz zaplecze Geoparku na poddaszu stodoły w Dobkowie. Jednocześnie LGD Partnerstwo Kaczawskie w ramach operacji własnych i aktywizacji: ■ 2018 - przeprowadza kurs dla animatorów lokalnych Geoparku KWW i organizuje wizyty studyjne do innych geoparków, ■ 2019 - przygotowuje zestaw materiałów promujących Geopark KWW, ■ 2020-2021 - przygotowuje zestaw innowacyjnych 5 gier edukacyjnych i przeprowadza proces edukacji o geoparku w szkołach LGD ■ Ponadto LGD w ramach projektu współpracy „Marki Lokalne Dolnego Śląska - tworzone z pasją” realizuje promocję marki Geoparku min. poprzez inwentaryzację rękodzielników, ich sieciowanie, wspieranie, konkurs na geogadżet.
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	<p>Trudno oszacować koszty wszystkich projektów, szczególnie, że działania te podejmowane są jednocześnie przez dwa stowarzyszenia. Te ukierunkowane na spełnienie warunków funkcjonowania Geoparku KWW: SUMA OGÓLEM: 5 551 827,05 zł.</p>

REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ■ Opracowano znak Geoparku KWW i System Identyfikacji Wizualnej, oraz zastrzeżono go w Urzędzie Patentowym. ■ Nadano 40 certyfikatów Geoparku dla biznesu i instytucji zajmujących się obsługą turystów. ■ Zinventaryzowano i opracowano dokumentację naukową (również w j. angielskim) 130 geostanowisk. ■ Na bieżąco są wydawane materiały i gadżety promocyjne z logo i wizualizacją Geoparku KWW. ■ Zbudowano portal www.gorykaczawskie.pl, gdzie znajduje się profesjonalna baza zasobów historycznych i przyrodniczych, miejscowości, rękodzielników, atrakcji i oferty dla turystów, również w j. angielskim. ■ Przygotowano program lojalnościowy i zabawę dla dzieci „Paszport Odkrywcy Krainy Wygasłych Wulkanów”. ■ Opracowano i wydano 5 rodzajów edukacyjnych gier planszowych o różnym stopniu trudności, promujących Geopark KWW.
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>Wieloletnie działania w celu utworzenia i promocji Geoparku KWW przyczyniły się do wzrostu tożsamości lokalnej, poznania idei geoparków, zbudowania sieci współpracy usługodawców okoturystycznych, stworzenia profesjonalnego portalu www.gorykaczawskie.pl.</p>
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	<p>Wielokierunkowe działania w celu utworzenia i promocji Geoparku KWW wpłynęły i nadal mają wpływ na:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wzrost świadomości mieszkańców oraz instytucji publicznych o unikatowości obszaru oraz wzrost ich wiedzy o walorach Krainy Wygasłych Wulkanów ■ rozwój lokalnej gospodarki, szczególnie branży okoturystycznej ■ wzrost estetyki miejsc, szczególnie w sąsiedztwie atrakcji geologicznych.
CZYNNIKI SUKCESÓW	<p>Sukcesem dla regionu będzie uzyskanie Certyfikatu UNESCO, będzie to 3 „obiekt/nazwa” z tym znacznikiem na terenie województwa dolnośląskiego (do tej pory certyfikaty mają zabytki: Hala Stulecia oraz Kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy – jako jeden obiekt). Kolejne czynniki to: - sukces współpracy dwóch niezależnych stowarzyszeń działających na tym samym obszarze i mających te same cele ukierunkowane na rozwój oferty Geoparku, - zewnętrzna promocja Geoparku KWW na portalach krajowych (onet.pl, podroze.pl, gazeta.pl), w prasie ogólnopolskiej (weranda.country), oraz w wielu przewodnikach turystycznych i branżowych, czy blogach turystycznych i innych (np. mazda.wtrasie.pl, photo-travel.pl, firma C&A).</p>
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	<p>Porażką może być negatywna ocena po ewaluacji w procesie aplikowania do Światowej Sieci Geoparków UNESCO, oraz brak środków z PROW na kolejną perspektywę. Niezależnym od nas zagrożeniem jest i może być nadal pandemia COVID, która zagraża głównie funkcjonowaniu Sudeckiej Zagrody Edukacyjnej. Te sytuacje mogą zahamować rozwój regionu.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	<p>Idea i warunki funkcjonowania partnerstwa LGD i Geoparku polegają na oddolnym podejściu i zainicjowaniu działań przez lokalną społeczność.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	<p>Idea i warunki funkcjonowania partnerstwa LGD oraz Geoparku polegają na sieciowaniu i współpracy trójsektorowej lokalnych interesariuszy Geoparku – są to samorządy, nadleśnictwa, organizacje pozarządowe oraz lokalny biznes.</p>

RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	<p>Idea i warunki funkcjonowania partnerstwa LGD oraz Geoparku polegają na sieciowaniu i współpracy trójsektorowej lokalnych interesariuszy Geoparku – są to samorządy, nadleśnictwa, organizacje pozarządowe oraz lokalny biznes.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	<p>Innowacyjność to jedna z zasad programu LEADER, a utworzenie Geoparku (spełniającego wszystkie warunki aplikowania do sieci UNESCO) w sposób oddolny przez LGD jest innowacyjnością nie tylko na naszym obszarze, ale w województwie i w kraju.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	<p>LGD jest otwarta na współpracę z innymi LGD na terenie Dolnego Śląska oraz w kraju, angażując się w projekty współpracy oraz projekty z innych funduszy i programów. Poprzez realizację celów pośrednich – np. związanych z marką lokalną, realizujemy swoje cele rozwoju Geoparku.</p>
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	<p>Utworzenie centrum edukacyjnego nauki o ziemi oraz wzmocnienie geoturystyki może być dobrym przykładem do zastosowania w innych obszarach bogatych pod tym względem. Współpraca dwóch niezależnych stowarzyszeń działających na tym samym obszarze i mających te same cele ukierunkowane na rozwój oferty Geoparku jest dobrym przykładem do potwierdzenia wszystkich zasad LEADERA.</p>

Rozdział 9:

DOBRE PRAKTYKI ZMIENIAJĄ: LOKALNA TOŻSAMOŚĆ I SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

NAZWA LGD	Stowarzyszenie KŁODZKA WSTĘGA SUDETÓW – Lokalna Grupa Działania
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	STARTUP na START
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOVEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: większość budżetu LGD jest przeznaczona na tworzeniu nowych firm. Wnioski o dofinansowanie są najpierw oceniane przez wewnętrznie, a następnie trafiają do Urzędu Marszałkowskiego, gdzie szczegółowo są sprawdzane. Poprawa błędów, uzupełnianie braków w dokumentach wydłużały proces weryfikacji wniosków o 3-9 miesięcy. Konsekwencje dotyczyły wszystkich: wnioskodawcy miesiącami nie mogli uruchomić wymarzonej firmy, pracownicy Samorządu Województwa tracili mnóstwo czasu i energii na korespondencję z wnioskodawcami, a LGD miała problem z osiągnięciem zaplanowanych wskaźników. Jedynym rozwiązaniem problemu była radykalna poprawa jakości składanych wniosków.
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	Przyspieszenie weryfikacji wniosków przez SW i podpisywania umów z beneficjentami.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	<p>Odpowiedzią na zdiagnozowany problem było wdrożenie autorskiego programu doradczego pn. „STARTUP na START”. Głównym celem programu była wspólna praca z potencjalnym wnioskodawcą nad jego pomysłem biznesowym począwszy od wstępnej koncepcji do przygotowania szczegółowego biznesplanu. Wsparcie dotyczyło też przygotowania wniosku aplikacyjnego wraz z wymaganymi załącznikami. Program był realizowany w etapach. Uczestnik, który zdecydował się na udział w programie podpisywał kontrakt, który określał jego prawa i obowiązki.</p> <ul style="list-style-type: none">■ ETAP I - zgłoszenie pomysłu biznesowego na formularzu udostępnionym przez KWS_LGD,■ ETAP II - udział w spotkaniu informacyjnym organizowanym przez KWS_LGD,■ ETAP III - udział w dwudniowym szkoleniu organizowanym przez KWS_LGD,■ ETAP IV - cykl „zadań domowych” dla przyszłych wnioskodawców organizowanych przez KWS_LGD,■ ETAP V - udział w doradztwie indywidualnym organizowanym przez KWS_LGD,■ ETAP VI - możliwość złożenia wniosku o przyznanie pomocy w ramach ogłoszonego przez KWS_LGD naboru wniosków. <p>Czas trwania programu wynosił 2-3 miesiące, w zależności od ilości uczestników</p>

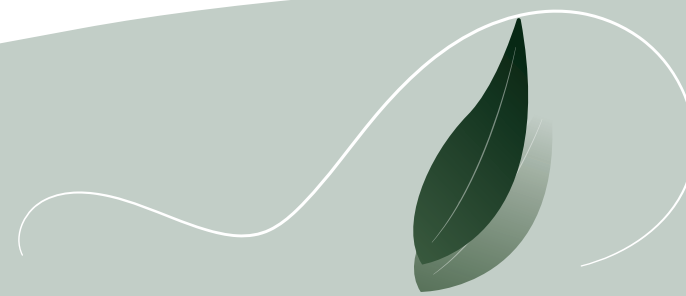
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	<ul style="list-style-type: none"> ■ Koszty bieżące i aktywizacja – aby skutecznie wdrożyć opisaną praktykę w pierwszej kolejności należało przeszkolić i przygotować kadrę doradczą, m.in. z tworzenia nowoczesnych modeli biznesowych. ■ Operacja własna – w celu skutecznej realizacji programu STARTUP na START powstała również platforma internetowa, która informuje o naszych usługach doradczych i ich rodzajach oraz pokazuje beneficjentów, którzy skorzystali z naszych usług i prowadzą obecnie swoje lokalne firmy.
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	<p>Koszt przeszkolenia pracowników i uruchomienia platformy informacyjno-doradczej to kwota w granicach 60 tys. zł</p>
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>W okresie zaledwie 3 miesięcy SW zweryfikował wnioski i podpisał umowy z większością beneficjentów, którzy złożyli wnioski w naborze. Co oznacza, że dzięki opisanej praktyce udało się zdecydowanie przyspieszyć proces weryfikacji wniosków w SW i beneficjenci biorący udział w naborze zdecydowanie szybciej mogli rozpocząć planowaną działalność gospodarczą.</p>
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ■ Świadome zobowiązanie związane z korzystaniem z pomocy publicznej przez wnioskodawców i znajomość zapisów podpisywanej umowy o przyznanie pomocy. ■ Samodzielnie przygotowane i przemyślane przez beneficjentów modele biznesowe. ■ Zrozumienie roli i odpowiedzialności – właściciela firmy. ■ Łatwość poruszania się w gąszczu przepisów związanych z przedsiębiorczością.
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	<ul style="list-style-type: none"> ■ Skrócenie czasu od złożenia wniosku do uruchomienia działalności. W związku z szybką weryfikacją wniosku, możliwa była rejestracja firmy i rozpoczęcie działalności gospodarczej w oczekiwanym przez beneficjentów czasie. ■ Większa świadomość beneficjentów obowiązków wynikających z umowy o przyznanie pomocy. W procesie doradczym zadaliśmy o moduł związany z omówieniem poszczególnych paragrafów umowy. Nasi beneficjenci w większości pilnują dotrzymania zapisów podpisanej umowy o przyznanie pomocy i dzięki temu nie odnotowujemy przypadków zwrotu pomocy. ■ W związku z tym, że beneficjenci w zdecydowanej większości przygotowali samodzielnie swoje biznesplany, nasza rola sprowadzała się do podpowiedzi, naprowadzania, ewentualnej weryfikacji pomysłu to z łatwością realizują i rozliczają wnioski, gdyż mają pełną świadomość treści i zapisów w biznesplanie. ■ W ostateczności mamy do czynienia z prężnie prosperującymi i rozwijającymi się, innowacyjnymi firmami – powstało ich dotychczas ponad 80.
CZYNNIKI SUKCESÓW	<p>Na sukces realizowanego przez nas programu mają wpływ zarówno doradcy LGD, nasi beneficjenci oraz urzędnicy weryfikujący wnioski, z każdej ze stron potrzebne są:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ chęci, ■ zaangażowanie, ■ wytrwałość, ■ samodyscyplina, ■ kreatywność, ■ otwartość, ■ znajomość zapisów obowiązującego prawa.

CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	<ul style="list-style-type: none"> ■ Ryzyko niezdecydowania i opieszałości beneficjentów, którzy sami doprowadzają do przewlekłości realizacji operacji i jej rozliczenia, co powoduje, że realizacja trwa latami. ■ Ryzyko niezrozumienia powagi korzystania z pomocy publicznej i beztroska w wydatkowaniu środków i trzymania się realizacji zapisów w biznesplanie, co może skutkować zwrotem dofinansowania. ■ Niejednoznaczne i zawite zapisy w umowie o przyznanie pomocy, a także w prawie oraz dobrowolność ich interpretacji przez urzędników, jest powodem częstych sporów, a nawet pozwów w celu ich rozstrzygnięcia.
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	<p>Na etapie planowania LSR mieszkańcy zdecydowali, że ponad 60 % środków na realizację strategii zostanie przeznaczonych na rozwój przedsiębiorczości na obszarze LGD. Stąd też pojawiła się tak duża ilość wniosków na uruchamianie własnego biznesu i potrzeba doradztwa w tym zakresie.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	<p>Sieciowanie w ramach sektora przedsiębiorczości rozpoczęliśmy od budowania serwisu internetowego poświęconego firmom, które powstały przy współdziałaniu LGD - http://kwslgd-iob.pl/ Kolejnym krokiem będzie zainicjowanie cyklicznych spotkań pomiędzy przedsiębiorcami w poszczególnych branżach, w celu wymiany doświadczeń, informacji itp.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	<p>W ramach prezentowanej dobrej praktyki zasada innowacyjności została w pełni wykorzystana przy tworzeniu modeli biznesowych dla firm, które były zobowiązane do poszukiwania nowych lub ulepszonych produktów, czy usług zwiększających ich przewagę konkurencyjną na lokalnym rynku. Innowacyjność proponowanego rozwiązania w firmie była również jednym z kryteriów oceny wniosku.</p>
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	<p>Aby wdrożyć wyżej opisany program, w pierwszej kolejności należy odpowiednio przeszkolić i przygotować kadre doradczą w biurze LGD.</p>

NAZWA LGD	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania KWIAT LNU
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	INTEGRACJA I PEŁNE WSPARCIE GRANTÓW
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	<p>Diagnostując sytuację stwierdzono: potrzebę zwiększenia wpływu mieszkańców na realizację zadań w swoich miejscowościach. Zauważono, że projekty grantowe ograniczone są do realizacji przez organizacje pozarządowe i gminy. Wprowadzanie organizacji pozarządowych ma potrzebę dofinansowania działań na rzecz zaspakajania zidentyfikowanych przez nie potrzeb, a także chcą mieć wpływ na rozwój swoich miejscowości, jednak proces aplikowania i rozliczenia projektów jest dla nich trudny. Nie mają środków na wkład własny oraz możliwości finansowych na realizację projektów. Dokumentacja projektowa, która łączy wymagania ministerstwa oraz kryteria LGD, jest często obszerna, a wymogi zbyt zawite i zniechęcają do startowania w konkursach. W organizacjach brakuje silnych zespołów, które zajmą się procesem biurokratycznym, co jest gwarancją sukcesu całego projektu.</p>

CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	<ul style="list-style-type: none"> ■ Zaktywizować społeczność lokalną i zmobilizować organizacje do składania wniosków grantowych poprzez nauczenie ich całego procesu aplikowania zaczynając od konkursu na działania miękkie ze 100% dofinansowaniem na realizację zadań. ■ Następnie wdrożyć konkursy trudniejsze na infrastrukturę rekreacyjną, turystyczną oraz zabytki również z dofinansowaniem 100% na strat. Celem mają być silne organizacje rozwijające potencjał społeczności lokalnych i mające wpływ na rozwój swoich obszarów.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	<p>Ogłoszenie naboru na granty dla organizacji pozarządowych, najpierw na działania miękkie, na mniejsze kwoty (100 % dofinansowania), po to by organizacje mogły na małych projektach nauczyć się procesu aplikowania i rozliczania zadania. Działania miękkie (warsztaty, szkolenie, wyjazdy) to też możliwość bliższego poznania się członków organizacji między sobą, wyłonienia poszczególnych liderów, a także określenie swojej funkcji w grupie. LGD prowadziło doradztwo indywidualne i pomoc z każdym grantobiorcą.</p>
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	<p>Granty udzielane były w 100% bez konieczności wkładu własnego. Dotacja wpływała na konto grantobiorcy w całej kwocie po podpisaniu umowy. LGD nie miało ani jednego przypadku nieprawidłowego wykorzystania środków.</p>
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	<p>Granty twarde: 1 146 034,00 zł. Granty miękkie: 288 657,00 zł.</p>
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>Rezultatem jest 35 organizacji, które wzięły udział we wszystkich konkursach grantowych. Z tego 9 korzystało zarówno z miękkich, jak i twardych projektów. 6 organizacji wykorzystano lub jest bardzo blisko wykorzystania limitu. Powstały place zabaw i rekreacji (8), siłownie zewnętrzne (2), ekomuzea (3), wiaty (7), ścieżki turystyczne (5). Odnowiono kapliczki, figury i nagrobki (10).</p>
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<p>Głównym efektem jest bardzo dobre przygotowanie organizacji do pracy przy projektach miękkich i twardych. Po zdobytym doświadczeniu przy aplikowaniu o granty z pewnością organizacje będą wykorzystywać zdobytą wiedzę do pozyskiwania środków. Ponadto organizacje pozarządowe ściśle współpracowały z gminami realizując często zadania na działkach gminnych wg własnego pomysłu i potrzeby.</p>
WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	<p>Dzięki dobrze napisanych i rozliczonym wnioskom na obszarze LGD powstało kilka silnych grup dobrze przygotowanych do procesu zdobywania kolejnych środków. Powstało też kilkadziesiąt miejsc zagospodarowania przestrzeni publicznej na cele rekreacyjne oraz turystyczne. Efektem sprawnej pracy organizacji z LGD są też odrestaurowane małe zabytki i miejsca prezentacji wsi, które były bardzo ważne dla tej społeczności.</p>

CZYNNIKI SUKCESÓW	<ul style="list-style-type: none"> ■ Indywidualne doradztwo. ■ Stały kontakt z grantobiorcami w czasie pisania, realizowania oraz rozliczenia grantu. ■ Zaangażowanie grantobiorców i mieszkańców.
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	<ul style="list-style-type: none"> ■ Ilość dokumentacji i pozwoleń. ■ Długi czas oczekiwania na podpisanie umowy, co obniża motywację grantobiorców. ■ Zmieniające się realia i ceny.
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	<p>Oddolne podejście jest oceniane przez Radę w trakcie oceny wniosku. Lokalne kryteria wyboru zawierają m.in. kryterium: adekwatność infrastruktury do potrzeb społecznych i planów. Kryteria gwarantują, że realizowane zadanie jest potrzebą oddolną.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECOWOŚCI I PARTNERSTWA	<p>Zrealizowane granty były w jednej miejscowości były inspiracją dla innych. Wspólnie się z sobą kontaktowały i wymieniały doświadczeniami. Tu należałoby jeszcze ze strony LGD popracować nad formami sieciowania, stworzeniem platformy i możliwości kontaktu między NGO, aby były lepsze i szersze.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY WSPÓŁPRACY	<ul style="list-style-type: none"> ■ LGD zaplanowała realizację projektów grantowych przez ngo, KGW, centra kultury i gminy przyznając 100% dofinansowania z góry, bez konieczności wkłady własnego. Środki na konto dla beneficjenta przekazywane są w 100% po podpisaniu umowy. ■ Realizację grantów rozpoczęliśmy od konkursów na projekty miękkie (na warsztaty) zakładając możliwość integracji społeczności lokalnej, a dopiero w kolejnych konkursach na projekty inwestycyjne. W lokalnych kryteriach preferujemy pomysły, które są z poparciem poparte przez mieszkańców, realizowane w partnerstwie i zapisane w planach (gminy, miejscowości).
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	<p>Zastosowana procedura wdrażania projektów grantowych w kolejności najpierw zadania miękkie (warsztaty, szkolenia, wyjazdy) następnie zadania polegające na inwestycjach w przestrzeni publicznej służące lokalnej społeczności pozwala na sprawne przygotowanie organizacji do aplikowania o środki. Rozpoczęcie naborów od łatwiejszych wniosków i mniejszej dokumentacji uczy organizacje od podstaw procesu aplikacji. Kolejne, trudniejsze dokumentacyjnie i zadaniowo granty nie są już dla nich barierą. Ważnym elementem w naszym przypadku jest kwestia finansowania zadania. Rekomendujemy 100% dofinansowania, zwłaszcza w projektach inwestycyjnych.</p>

NAZWA LGD	Stowarzyszenie ŚLĘŻANIE - Lokalna Grupa Działania
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	GRANTY - INICJATYWY ODDOLNE DLA WSZYSTKICH
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: w poprzednim okresie programowania pracowano nad aktywizacją mieszkańców, zaangażowanie ich w działania na rzecz swojego otoczenia. Efektem jest potrzeba pozyskania przez nich środków umożliwiających realizację własnych potrzeb w zakresie kreowania przestrzeni publicznej swoich miejscowości, umożliwienie im realizacji planów i marzeń. Odpowiedzią na te potrzeby są granty w następujących zakresach: ■ Rozbudowa i poprawa standardu infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej na obszarze LSR. ■ Realizacja wydarzeń edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych i artystycznych dla mieszkańców obszaru LSR. ■ Opracowanie publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych dotyczących zasobów obszaru.
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	■ Udział mieszkańców w działaniach na rzecz zagospodarowania terenów wiejskich, nauka, jak pozyskiwać środki finansowe, jak je pomnażać przy zastosowaniu wkładu pracy własnej. ■ Tworzenie ciekawej oferty kulturalnej, rekreacyjnej i sportowej dla mieszkańców wsi i podnoszenie poczucia przynależności do swojego regionu, poznawanie jego historii i walorów, tworzenie ustroju swoich miejscowości i ich promocja. ■ Bycie gospodarzem na swoim terenie.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	■ Ogłaszanie naborów grantowych, w których udział mogą brać organizacje pozarządowe, jst i osoby fizyczne. Przeprowadziliśmy dotychczas 12 naborów grantowych w trzech obszarach. ■ ITiR na kwotę 899 626,00 zł. ■ WE na kwotę 204,00 zł. ■ OP na kwotę 409 170,00 zł. W naborach tych wzięło udział łącznie 162 grantobiorców, z czego 40 to osoby fizyczne, lokalni liderzy, którzy stali się dla nas doskonałymi partnerami przy realizacji naszych zadań własnych. Biuro na bieżąco wspiera grantobiorców: od doradztwa na etapie przygotowywania wniosków po ich realizację i proces sprawozdawczy.
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	Granty; 12 naborów, 162 operacje realizowane przez organizacje pozarządowe, w tym nowe KGW, jednostki samorządu terytorialnego i osoby fizyczne.
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	Dofinansowanie na poziomie 100 % przy deklarowanym wkładzie własnym w wysokości 1 % wartości zadania, z czego I transza po podpisaniu umowy LGD / grantobiorca, druga w wysokości 20 % po rozliczeniu zadania. Dotychczas odnotowaliśmy 3 przypadki rezygnacji z realizacji grantów w zakresie organizacji wydarzeń edukacyjnych spowodowanych obostrzeniami związanymi z pandemią coronawirusa (trwają nabory uzupełniające). Łączna kwota środków na granty to 1 850 000,00 zł. Uważamy, że wpisanie do katalogu osób fizycznych po burzliwych dyskusjach na etapie tworzenia LSR było bardzo trafionym rozwiązaniem.
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Na 162 granty operacje realizowały; 101 organizacje pozarządowe, 40 osoby fizyczne i 21 jednostki sektora finansów publicznych (gminy i jednostki kultury) 64 nowo powstałe lub rozbudowane obiekty infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej tj. siłowni plenerowych, miejsc integracji, altan, pomostów, platform widokowych, ścieżek edukacyjnych, zagospodarowanych parków itp. 42 publikacje i 98 wydarzeń.

EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Wzrost kompetencji mieszkańców w zakresie organizowania się, tworzenia organizacji, współdziałania z innymi podmiotami i pozyskiwania środków finansowych. Np. nowe KGW, otrzymało z ARiMR 9000 zł, a z LGD, z jst, od innych grantodawców 29 000 zł, nauczyli się, że mogą sięgać po dodatkowe pieniądze.
WPLYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	Mieszkańcy szczególnie małych miejscowości nauczyli się, że nie warto czekać, aż gmina przyjdzie i zorganizuje im infrastrukturę lub zaproponuje organizację czasu wolnego. Sami nauczyli się pisać wnioski i sięgać po środki. O możliwościach pozyskiwania środków informujemy ich na naszej stronie FB i uczymy ich, gdzie szukać informacji na ten temat. Już pierwsze działanie, pierwszy zrealizowany grant daje energię do dalszych działań. Najczęściej pierwszy sukces w naborze grantowym skutkował udziałem w kolejnych naborach.
CZYNNIKI SUKCESÓW	Stały kontakt grantobiorców z biurem LGD, od etapu szkoleń, procesu pisania wniosku i doradztwa po realizację projektu. Stały kontakt poprzez media społecznościowe, publikowanie dobrych praktyk, wspieranie nowych organizacji tj KGW, wzmacnianie ich potencjału itp., np. Konferencja dla KGW.
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŹEK	Biurokracja, długi okres oczekiwania na procedowanie dokumentów przez SW, PANDEMIA i jej kolejne fale wzrostu zachorowań.
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	Składane wnioski potwierdzają, że zadania realizowane w ramach grantów są przemyślane i odpowiadają na występujące w lokalnym środowisku potrzeby. Udział w organizowanych wydarzeniach, potwierdzony podpisami na listach obecności, najczęściej większej ilości osób niż zakładany na etapie tworzenia wniosku potwierdza trafność oceny potrzeb. Monitoring w środowisku potwierdza zainteresowanie korzystaniem z infrastruktury budowanej w terenie. Duża ilość publikacji potwierdza potrzebę spisywania historii małych miejscowości, dokumentowania wydarzeń czy tworzenie publikacji promujących lokalne atrakcje.
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECOWOŚCI I PARTNERSTWA	Sieciowaniu służą spotkania, konferencje wewnątrz lgd oraz media społecznościowe; strona LGD, profil Wrota Regionu powstały w wyniku projektu współpracy prowadzony przez nasze LGD i służący promocji działań turystycznych i okoturystycznych, profil promujący ślezański produkt lokalny czy najmłodszy profil dedykowany kołom gospodyń wiejskich.
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	To chyba najtrudniejszy temat w związku z brakiem jednolitej interpretacji samego pojęcia. Każde ciekawe, nowatorskie pojęcie jest przez nas propagowane poprzez media społecznościowe, tak by z odpowiedzi mogli korzystać inni. Posiadamy kryterium innowacyjności, do którego Rada podchodzi z pełną odpowiedzialnością i nie przyznaje punktów za działania już powszechne takie jak np. używania kodów QR, czy dronów.
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	Polecamy dopuszczenie do aplikowania o granty osób fizycznych. U nas zasada ta sprawdziła się w 100 %, szczególnie w małych miejscowościach gdzie zebranie większej grupy do założenia stowarzyszenia (wcześniej 15 osób) czy KGW składającego się z osób aktywnych było niemożliwe.

NAZWA LGD	Lokalna Grupa Działania UJŚCIE BARYCZY Gmin Góra - Niechlów - Wąsosz
NAZWA DOBREJ PRAKTYKI	CZYM SKORUPKA ZA MŁODU NASIĄKNIE
KRÓTKI OPIS POTRZEBY / SYTUACJI PROBLEMOWEJ	Diagnostując sytuację stwierdzono: obawy potencjalnych beneficjentów dotyczących uczestnictwa w naborach w związku z wysokim (zdaniem beneficjentów) poziomem dotacji oraz ryzykiem niepowodzenia przedsięwzięcia i jego konsekwencji. W związku z tym, pracownicy biura LGD postanowili zintensyfikować prace doradcze w kierunku większego zaangażowania zainteresowanych w tworzenie wniosku, osobiste wypełnianie dokumentów, pracę nad wnioskiem w biurze LGD oraz pracę nad wytworzeniem poczucia „zaopiekowania” przez pracowników biura.
CEL / CELE WDROŻONEGO ROZWIĄZANIA	Wyłonienie „wartościowych” beneficjentów, zdeterminowanych i świadomych, rozpropagowanie programu wśród osób nie wierzących w możliwość otrzymania dotacji.
PRZEBIEG REALIZACJI WDROŻENIA (GŁÓWNE ZADANIA I DZIAŁANIA)	Wyłonienie pozytywnych przykładów beneficjentów dotkniętych bezrobociem, „ludzi z sąsiedztwa”, którzy dotąd nie odważyli się sięgać po jakiegokolwiek dofinansowanie ze środków publicznych. Praca z beneficjentem od podstaw, wielokrotnie w zakresie podstawowych czynności administracyjno – urzędowych. Motywowanie beneficjenta do dalszego działania, egzekwowanie zadanych czynności, opieka nad beneficjentem.
JAKIE FORMY / RODZAJ DZIAŁAŃ WDRAŻANIA LSR ZOSTAŁY WYKORZYSTANE?	Aktywizacja mieszkańców na rzecz uczestniczenia w konkursach.
BUDŻET WDROŻENIA PRAKTYKI / REALIZACJI PROJEKTU	300 000,00 zł (3 beneficjentów po 100 000,00 zł każdy)
REZULTATY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	Wyłonienie wartościowych beneficjentów, zdeterminowanych, znających swój wniosek ■ projekt, potrafiących nawiązać współpracę z instytucją wdrażającą w zakresie poprawek i uzupełnień. 3 osoby z jednej rodziny utworzyły 3 niezależne, niepowiązane ze sobą działalności gospodarcze, w różnych gałęziach gospodarki ■ usługi elektryczne, produkcja peletu, firma sprzątająca
EFEKTY WDROŻONYCH DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ■ Świadome i odpowiedzialne przystąpienie do naboru wniosków i znajomość treści wniosków i biznesplanów dzięki samodzielnemu przygotowaniu. ■ Umiejętność odpowiedzi na zadawane przez SW pytania dotyczące wyjaśnień do wniosku i biznesplanu. ■ Zminimalizowanie strachu przed realizacją przedsięwzięcia. ■ Podpisanie umów z SW i późniejsza realizacja projektów spowodowała, że beneficjenci stali się wzorami do naśladowania w lokalnym środowisku, byli źródłem informacji (sami przeszli proces wdrażania projektu), dzięki własnemu sukcesowi promowali i propagowali informacje na temat możliwości pozyskiwania środków za pośrednictwem LGD. ■ Zwiększenie poziomu przedsiębiorczości na terenie LGD.

WPŁYW EFEKTÓW WDROŻONYCH DZIAŁAŃ NA LOKALNĄ SPOŁECZNOŚĆ	<p>Pozytywny przykład stał się załącznikiem działań wśród członków rodziny dotkniętych bezrobociem na obszarach wiejskich. W obrębie jednej rodziny, w kolejnych naborach o dofinansowanie podejmowania działalności gospodarczej zwróciły się 3 osoby (ojciec i 2 dorosłych dzieci). Każda z działalności ma odrębny charakter, nie ma podstaw do podejrzeń o sztuczne dzielenie kosztów pomiędzy członków rodziny. Są to działalności z zakresu – produkcji brykietu opałowego – syn, usług elektrycznych – ojciec oraz firma sprzątająca – córka. Wszystkie działalności funkcjonują na rynku i się rozwijają. Są to świadomi beneficjenci, znają zapisy umowy, przestrzegają zasad a w razie wątpliwości zgłaszają się do biura LGD na dalsze doradztwo. Beneficjenci stali się wzorami do naśladowania w lokalnym środowisku, byli źródłem informacji (sami przeszli proces wdrażania projektu), dzięki własnemu sukcesowi promowali i propagowali informacje na temat możliwości pozyskiwania środków za pośrednictwem LGD</p>
CZYNNIKI SUKCESÓW	<p>Zaangażowanie i kompetencje doradców LGD, umiejętność i chęć współpracy z beneficjentami, wytworzenie atmosfery wzajemnego zaufania. Znalezienie odpowiednich, chcących współpracować beneficjentów.</p>
CZYNNIKI RYZYKA, ZAGROŻEŃ I EW. PORAŻEK	<ul style="list-style-type: none"> ■ Wycofanie się beneficjenta na różnych etapach realizacji wniosku. ■ Brak wpływu na czynniki zewnętrzne ■ Pandemia, załamanie rynku pracy. ■ Zmienność przepisów prawnych. ■ Nie zawsze zrozumienie ze strony SW oraz przewlekanie procedowania wszelkich zmian i uzupełnień.
RESPEKTOWANIE ZASADY ODDOLNEGO PODEJŚCIA	<p>Inicjatywa w zakresie współpracy zawsze leży po stronie beneficjenta – LGD odpowiada swoim działaniem na zapotrzebowanie płynące ze strony mieszkańców obszaru czy jednostek samorządu.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY SIECIOWOŚCI I PARTNERSTWA	<p>Informacje o możliwościach pozyskiwania środków są zawsze dostępne na stronie internetowej oraz w mediach społecznościowych. Ponadto beneficjenci uczestniczą również w spotkaniach zewnętrznych i czerpią wiedzę ze źródeł poza LGD.</p>
RESPEKTOWANIE ZASADY INNOWACYJNOŚCI	<p>Pierwszy raz w historii LGD Ujście Baryczy beneficjentami zostali członkowie jednej rodziny – ojciec i dwoje dorosłych dzieci – każdy uruchomił własną, samodzielną działalność gospodarczą; dotąd wszyscy byli bezrobotni.</p>
REKOMENDACJE W ZAKRESIE MOŻLIWEGO ZASTOSOWANIA	<p>Praktyka „dobrego przykładu” znajduje swoje zastosowanie w absolutnie wszystkich dziedzinach funkcjonowania społecznego – ważne jest by wspierać beneficjentów i być dla nich wsparciem, jednocześnie nie wytwarzając nadmiernego poczucia emocjonalnego przywiązania do beneficjenta, bo przecież musimy być profesjonalistami.</p>

Podsumowanie

DOBRE PRAKTYKI ZMIENIAJĄ: LOKALNA TOŻSAMOŚĆ I SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

Dolnośląskie LGD zmieniły rzeczywistość na Dolnym Śląsku. Wsparty mieszkańców i lokalne społeczności w ich rozwoju. Dzięki zaangażowaniu partnerów oraz sieci współpracy przyczyniły się do zmiany warunków życia setek beneficjentów. Podejmowane działania w zakresie przedsiębiorczości korzystnie zmodyfikowały wybrane elementy związane z wyzwaniami, z jakimi borykały się i borykają lokalne rynki pracy. Poprzez szereg działań aktywizujących wzmocniły kapitał ludzki i społeczny, a także lokalną tożsamość i społeczeństwo obywatelskie.

UWAGA! EFEKTY DOBRYCH PRAKTYK!

„W opinii Respondentów realizacja dobrych praktyk w największym stopniu przyczyniła się do rozwiązywania problemów w sferze *edukacji, tożsamości lokalnej oraz rozwoju gospodarczego*. Dobre praktyki w najmniejszym stopniu miały wpływ na rozwiązanie problemów w sferze *aktywizacji zawodowej* (taki sam odsetek respondentów przekonanych o dużym i o małym wpływie realizacji projektu na rozwiązanie problemów) oraz *kultury*”.

„Wg Respondentów zaobserwowana przez nich zmiana w największym stopniu była efektem realizacji dobrych praktyk w odniesieniu do *popularyzacji regionu, zachowaniu dziedzictwa materialnego oraz tożsamości lokalnej*. W obszarze nierówności społecznych oraz w mniejszym stopniu *rozwoju gospodarczego i organizacji ruchu* turystycznego zaobserwowane zmiany były efektem czynników zewnętrznych. Warto zauważyć, że wszystkie te obszary są zdecydowanie zbyt rozległe, by mógł na nie w znaczący sposób wpłynąć pojedynczy (nawet najlepszy) projekt zrealizowany przez LGD”.

„Odsetek Respondentów widzących możliwość osiągnięcia lepszych efektów i rezultatów przy użyciu

takich samych środków lub uzyskania takich samych efektów i rezultatów przy wykorzystaniu mniejszych środków był bardzo niski i w przypadku obu scenariuszy wynosił po niecałe 6% (w przypadku obu pytań zadeklarowała tak jedna, ta sama osoba). Odsetek wskazań na odpowiedź *nie wiem, trudno powiedzieć* wahał się w przedziale 29% - 35%, zaś odsetek przekonanych, o niemożności bardziej efektywnego wykorzystania środków wyniósł od 59% do 65%. Podsumowując należy stwierdzić, że zdecydowana większość Respondentów wątpi w możliwość bardziej efektywnego, niż w zrealizowanych dobrych praktykach, wykorzystania dostępnych środków” (*Timler, 2021*).

Podjęmowane działania zainicjowały też wprowadzanie na lokalny rynek trendów cywilizacyjnych związanych z europeizacją i globalizacją, w tym operacjami na rzecz przeciwdziałania zmianom klimatycznym. Trendy te będą kontynuowane i wzmacniane po roku 2021, stąd przed dolnośląskimi LGD szereg wyzwań związanych z ich dalszym funkcjonowaniem w kilku najbliższych latach. Komisja Europejska uznaje obszary wiejskie za „kluczowy element naszych społeczeństw oraz naszej gospodarki. Różnorodność krajobrazu, kultury i dziedzictwa jest jedną z najbardziej charakterystycznych i niezwykłych cech Europy. Są one istotną częścią naszej tożsamości i naszego potencjału gospodarczego” (*Komunikat, 2021*).

Zatem w którym kierunku prowadzone będą kolejne przedsięwzięcia w ramach polityki rozwoju obszarów wiejskich wynika wprost ze specyfiki Unii Europejskiej, ze środków której finansowane są Lokalne Strategie Rozwoju: zapisy polityki spójności UE, a także przyjęte przez nią Cele Zrównoważonego Rozwoju 2030 i - w sposób szczególny - Europejski Zielony Ład pokazują, w którym kierunku będzie postępowała zmiana cywilizacyjna.

Da się ona określić następującymi trendami: rozwój technologiczny („inteligentne wioski”) - rozwój prośrodowiskowy (czyste powietrze, zrównoważona gospodarka zasobami, ograniczenie postępu

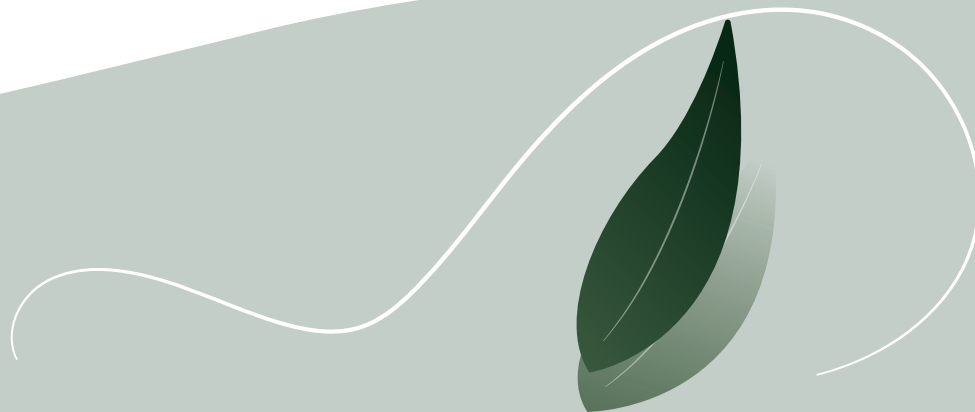
cywilizacji na rzecz zachowania dziedzictwa natury, transformacja energetyczna) – rozwój gospodarczy z uwzględnieniem społecznej odpowiedzialności (gospodarka obiegu zamkniętego) – równość i wyrównywanie szans (dotyczy ludzi i obszarów, na których żyją).

Dodatkowo w projektowanej nowej Wspólnej Polityce Rolnej 2023 – 2027 pojawiły się nowe, nieznane w tak szerokim ujęciu elementy polityki dotyczącej obszarów wiejskich, które jak dotąd kojarzyły się z innymi sektorami niż rolnictwo, czy zarezerwowane były dla innych, wysoko rozwiniętych obszarów (np. miejskich i metropolitalnych). Na znaczeniu więc zyskają w niedalekiej przyszłości elementy zarządzania wiedzą oraz innowacyjność.

Do 2040 roku obszary wiejskie wspierane będą w rozwoju w 4 głównych aspektach:

- **Silniejsze obszary wiejskie**
- **Połączone obszary wiejskie**
- **Odporne obszary wiejskie sprzyjające dobrobytowi**
- **Prosperujące obszary wiejskie**

(Komunikat, 2021).

Te wyżej ogólnie wskazane trendy dotyczą również najbliższej przyszłości dolnośląskich LGD. Poprzez wdrażanie dobrych praktyk w okresie 2014 – 2020 nabyły one wystarczająco dużo doświadczeń, aby na tę nową rzeczywistość być przygotowanymi w wystarczającym stopniu. Wskazane w przywoływanym Komunikacie kierunki planowanych działań mogą stać się dla nich źródłem inspiracji dla projektowanych nowych Lokalnych Strategii Rozwoju, tym bardziej, że szereg zrealizowanych już, opisanych w tym katalogu, dobrych praktyk, wpisuje się w te działania, np. wspieranie kształcenia, szkoleń, młodzieży, sportu i wolontariatu na obszarach wiejskich, podkreślenie roli organizacji producentów w rozwoju obszarów wiejskich i wzmocnienie grupy producentów posiadających oznaczenie geograficzne. Jednak na ile doświadczenia te będą mogły być w pełni wykorzystane jest uwarunkowane licznymi ograniczeniami i wyzwaniem, w tym istotnymi przemianami cywilizacyjnymi oraz rewolucją cyfrową, która w najbliższych latach zostanie zintensyfikowana na obszarach wiejskich. Założenia projektu Wspólnej Polityki Rolnej potwierdzają, że przedstawione wyżej tendencje będą wzmacniane na poziomie operacyjnym, w tym przełożą się na rozwiązania legislacyjne i finansowe (*Plan, 2021*).

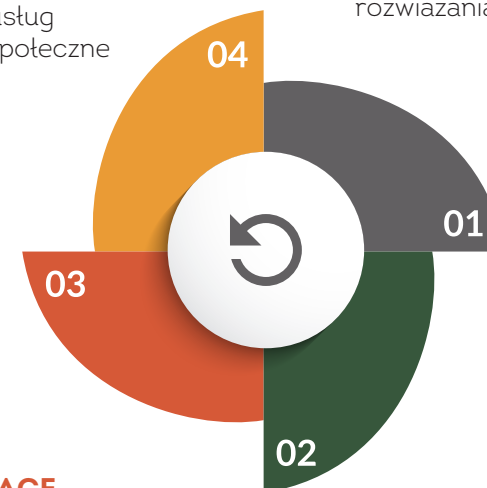
WYKRES 1: Główne czynniki kształtujące przyszłość obszarów wiejskich w 2040 r. oraz cztery uzupełniające się obszary działania

SILNIEJSZE

- Społeczności o wzmocnionej pozycji
- Dostęp do usług
- Innowacje społeczne

POŁĄCZONE

- Łączność cyfrowa
- Połączenia transportowe i nowe rozwiązania w zakresie mobilności

PROSPERUJĄCE

- Dywersyfikacja działalności gospodarczej
- Zrównoważona produkcja żywności

POŁĄCZONE

- Odporność na zmianę klimatu
- Odporność środowiska
- Odporność społeczna

ŹRÓDŁO: Komisja Europejska

UWAGA! KIERUNKI WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ NA LATA 2023 – 2027!

„Plan strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej będzie wspierać zrównoważony rozwój polskiego rolnictwa, przyczyni się do poprawy dochodów rolniczych, aby je zbliżyć do dochodu w gospodarce narodowej, wesprze poprawę konkurencyjności i odporność na ryzyka klimatyczne i rynkowe gospodarstw rolnych oraz efektywność gospodarowania. Wzmocniona zostanie pozycja rolników na rynku, co umożliwi pełne wykorzystanie ich potencjału. Wprowadzone będą zachęty dla młodych rolników do pozostania w zawodzie. WPR będzie promować zrównoważone metody gospodarowania, przyjazne klimatowi i środowisku. Będzie też wspierać ochronę zasobów naturalnych takich jak woda, gleba i powietrze, oraz produkcję i wykorzystanie zrównoważonej energii. Sukces tych działań będzie warunkował możliwości zachowania bazy dla rozwoju rolnictwa i utrzymania jakości życia na wsi, w najbliższych latach i dla przyszłych pokoleń. Plan będzie wspierać rozwój obszarów wiejskich, żeby były atrakcyjnym miejscem do mieszkania i pracy, wyposażonym w potrzebną infrastrukturę, posiadającym sieć inteligentnych usług. Plan będzie rozwijać różnorodność gospodarczą, w tym biogospodarkę oraz aktywność zawodową i społeczną mieszkańców obszarów wiejskich, szczególnie osób wykluczonych. Żywność będzie produkowana w sposób przyjazny środowisku, przy ograniczonej ilości dodatków chemicznych. Ograniczone zostaną straty żywności i jej marnowanie. Priorytetem będzie wysoka jakość żywności, jej wartości odżywcze i poprawa dobrostanu zwierząt. Wspierany będzie rozwój innowacyjności w rolnictwie i na obszarach wiejskich, upowszechniane rozwiązania naukowe i innowacyjne, w tym cyfrowe. Wzmacniane będą powiązania pomiędzy nauką a praktyką w ramach Systemu Wiedzy i Innowacji Rolniczej. Szczególnie istotne będą działania związane z przygotowaniem sektora do zielonej i cyfrowej gospodarki. Nie będzie to możliwe do realizacji bez zapewnienia rolnikom możliwości skorzystania ze wsparcia doradczego i szkoleń. Konieczne jest szerokie włączenie polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich w rewolucję przemysłu 4.0 oraz wdrożenie gospodarki obiegu zamkniętego” (*Plan, 2021*).

Przed dolnośląskimi LGD, ale również przed interesariuszami ich działań, w tym głównie samorządami (lokalnymi oraz regionalnym) stoją wyzwania związane z niezbędnością wprowadzania udogodnień dla rozwoju polityk sprzyjających realizacji działań w tych określonych powyżej obszarach. Łączyło to się będzie z wprowadzeniem nowych kierunków rozwoju (np. kompleksowa i systemowa rewitalizacja obszarów wiejskich, badania naukowe i innowacje dla obszarów wiejskich) i wzmocnieniu ich istniejących (rozwój mobilności, w tym mobilności cyfrowej, powiązanie funkcjonalne z obszarami miejskimi, transformacja energetyczna i przeciwdziałanie zmianom klimatu).

Zaprezentowane w katalogu dobre praktyki potwierdzają, że LGD mają pogłębione doświadczenie i stały się ekspertami w zakresie stymulowania integracji społeczności na obszarach, na których działają. Wyzwaniem dla nich będzie jednak rozpoczęcie aktywności w tych zakresach, które stanowią aktualne priorytety rozwojowe Unii Europejskiej, a które – jak dotąd – realizowane były przez nie w umiarkowanym zakresie. Należą do nich m.in. działania na rzecz środowiska, w tym klimatu. Zatem wsparciem może okazać się poszukiwanie inspiracji i źródeł wiedzy wśród innych organizacji, które od lat prowadzą działalność w tym zakresie. Przykładem możliwych do zastosowania rozwiązań jest tworzenie i rozwój wspólnot energetycznych opartych na odnawialnych źródłach energii (OZE). Takie doświadczenia od lat są gromadzone w państwach Europy Zachodniej oraz obserwowane i upowszechniane w Polsce dzięki działalności prowadzonej przez Polską Zieloną Sieć. Ta jedna z ważniejszych polskich organizacji pozarządowych aktywnych w obszarze ochrony środowiska promuje m.in. rozwiązania wypracowane w ramach Plymouth Energy Community (PEC), Wielka Brytania (http://www.dobrawidawa.pl/images/1.1_OPIS_PRAKTYKI__spo%C5%82eczno%C5%9B%C4%87_energetyczna__ZSasiak.pdf). Zgodnie z aktualnie obowiązującymi w Polsce przepisami regulującymi kwestie odnawialnych źródeł

energii, możliwe jest tworzenie spółdzielni energetycznych na terenie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Dlatego wskazany przykład może stanowić wartościową inspirację dla LGD jako podstawa planowania kolejnych praktyk w aktualnym okresie programowania 2021 – 2027.

Podobnie, jak działania na rzecz gospodarki obiegu zamkniętego (GOZ), które w Polsce są upowszechniane przez Polski Ruch Czystszej Produkcji. Stowarzyszenie promuje i upowszechnia głównie rozwiązania, jakie mogą być wdrażane przez przedsiębiorstwa, w tym te, działające na terenach wiejsko-miejskich, co może stanowić bezpośrednie źródło wiedzy dla LGD. Jednym z przykładów jest firma „Gyllow Tradycyjnie”, która odpowiedziała na konieczność ograniczenia emisji gazów i pyłów do atmosfery poprzez zmianę sposobu ogrzewania kotłów produkcyjnych na gazowe. Uzyskane przez nią efekty oraz wpływ przekonują, że jest to właściwy sposób na działania w obszarze przeciwdziałania zmianom klimatycznym oraz ochrony środowiska (http://www.dobrawidawa.pl/images/2.2_OPIS_PRAKTYKI__GOZE-_MHordy%C5%84ska.pdf).

Kolejnym przykładem rozwiązania w zakresie działań, które powinny być podejmowane na obszarach wiejskich po roku 2021, a które były już wcześniej realizowane w Polsce przez inne podmioty, jest opracowanie i zastosowanie kalkulatora poprawy efektywności energetycznej budynków mieszkalnych. Praktyka „EKODOM” prowadzona przez Fundację EkoRozwoju istotnie wpłynęła na realizację inwestycji w zakresie likwidacji emisyjnych źródeł ogrzewania i termomodernizacji budynków, a także zwiększenia zaangażowania kapitału publicznego i prywatnego w ten proces. Stworzone rozwiązanie może mieć dwójaki walor dla LGD w przyszłości: po pierwsze może stać się źródłem na rozwój pomysłów na stworzenie własnych aplikacji, które przyniosą efekt wypracowany przez Fundację EkoRozwoju (http://www.dobrawidawa.pl/images/3.3_OPIS_PRAKTYKI_EkoDOM__KSmolnicki.pdf). Po drugie jednak, może stanowić płaszczyznę integracji działań prowadzonych przez LGD oraz przywołaną tu organizację pozarządową. Tym samym, dzięki połączonym kapitałom i potencjałom, będzie można uzyskać szerszy

i bardziej trwały wpływ. Kalkulator może stać się dla LGD podstawą transformacji energetycznej obszarów wiejskich poprzez stworzenie na jego bazie systemu doradztwa pozwalającego wybierać najbardziej optymalne rozwiązania ekonomiczne w kierunku neutralności klimatycznej, co stanowi cel Europejskiego Zielonego Ładu jako kierunku rozwoju UE na najbliższe dekady.

Aby lepiej odpowiadać na wskazane wyżej wyzwania oraz skorzystać z już istniejących rozwiązań, szczególnie w zakresie, w jakim będą one stosowane po raz pierwszy przez LGD, niezbędne jest wprowadzenie szeregu usprawnień o charakterze organizacyjnym. Dotyczą one kilku płaszczyzn: **1)** formalnych oczekiwań wobec LGD wynikających z unijnych oraz krajowych regulacji, przy czym ta druga będzie miała bezpośrednie znaczenie dla praktyk lokalnych: im bardziej zawile i obwarowane licznymi zobowiązaniami obostrzenia, oraz, im bardziej niejasne i nie poparte konkretami wytyczne, tym mniej efektywna będzie ich interpretacja i przełożenie. Pokazały to doświadczenia okresu 2014-2020; **2)** zdolności administracyjnych oraz wsparcia w zakresie wymiany wiedzy i sieciowej współpracy: dotyczy to zarówno przepływu informacji i wiedzy pomiędzy samymi LGD, np. w ramach sieci partnerstw, jak i pomiędzy grupami a administracją, przy czym kluczową rolę pełnią urzędy marszałkowskie oraz lokalne jst; **3)** możliwości wsparcia eksperckiego, szczególnie na etapie projektowania nowych lokalnych strategii rozwoju, jak i ewaluacji. LGD nie posiadają zasobów, aby na bieżąco korzystać z aktualnej wiedzy eksperckiej, a ze względu na swój specyficzny charakter nie mają wystarczających zasobów własnych w tym zakresie; **4)** własnych zdolności operacyjno – zarządczych, które powinny być podnoszone i doskonalone. Pomimo wskazanych wyzwań należy pozytywnie ocenić perspektywy rozwoju w okresie 2021 - 2027: dolnośląskie LGD niejednokrotnie udowodniły, że potrafiły być skuteczne w niepewnych i nowych warunkach. Zatem nadzieja, że i tak się wydarzy po roku 2021, gdy rozpocznie się nowy rozdział w historii Unii Europejskiej, pozostaje zasadna.

Bibliografia

- *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich UE - W kierunku silniejszych, lepiej skomunikowanych, odpornych i zamożnych obszarów wiejskich do 2040 r. SWD (2021) 166 final. Bruksela.*
- *Plan strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 - 2027 (2021).* Warszawa <https://gov.pl/web/wprpo2020/konsultacje-drugiej-wersji-projektu-planu-strategicznego-dla-wspolnej-polityki-rolnej-na-lata-2023-2027> (dostęp: 25.10.2021)
- *Podejście LEADER* https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/leader-toolkit/leaderclld-explained_pl (dostęp: 25.10.2021)
- *Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020 (2015).* Warszawa: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wydanie III uzupełnione i zaktualizowane.
- *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020 (PROW 2014-2020)* <https://gov.pl/web/rolnictwo/-program-rozwoju-obszarow-wiejskich-2014-2020-prow-2014-2020> (dostęp: 25.10.2021)
- *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 (2018).* Wrocław: Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego. https://umwd.dolnyslask.pl/fileadmin/user_upload/Organizacje_pozarządowe/SRWD_2030_calosc_druk.pdf (dostęp: 25.10.2021)
- Timler P. (2021), *Przegląd praktyk zrealizowanych przez Lokalne Grupy Działania. Wybrane praktyki realizowane przez LGD zrzeszone w Dolnośląskiej Sieci Partnerstwa LGD.* Wrocław. (http://www.dobrawidawa.pl/images/11_Raport_z_badania_dobrych_praktyk.pdf)